

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
__29__ ____серпня__ 2024 року,
Протокол № __1__

Перша проректорка, голова
методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН
(підпис) (ім'я, прізвище)

_29_ ____серпня__ 2024 року

М.П.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ПРАВОВА СТАТИСТИКА»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право
за денною формою навчання

м. Хмельницький
2024

РОЗРОБНИК:

Професор кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій, д.е.н., проф. _____ Роман КУЛИНИЧ

27 серпня 2024 року

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій

27 серпня 2024 року, протокол № 1

Завідувачка кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій, к.е.н., доцентка _____ Наталія ЗАХАРКЕВИЧ

27 серпня 2024 року

Декан юридичного факультету,
к. ю. н., доцент

_____ Віктор ЗАХАРЧУК

27 серпня 2024 року

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	3
	1.1. Тематичний план навчальної дисципліни	–	3
	1.2. Лекції		4
	1.3. Семінарські (практичні) заняття	–	5
	1.4. Самостійна робота студентів	–	38
	1.5. Індивідуальні завдання	–	42
	1.6. Підсумковий контроль	–	42
2.	Схема нарахування балів	–	45
3.	Рекомендовані джерела	–	47
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	48

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	усього	Денна форма					Заочна форма					
		у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Загальні основи правової статистики. Організація статистичного спостереження в правоохоронних органах	12	2	2	-	-	8	11	1	-	-	-	10
Тема 2. Система показників правової статистики. Абсолютні, відносні і середні величини	14	4	2	-	-	8	12	1	2	-	-	9
Тема 3. Зведення, викладення і групування статистичних даних	12	2	2	-	-	8	12	1	2	-	-	9
Тема 4. Узагальнюючі характеристики варіації правових явищ та дисперсійний аналіз	10	2	2	-	-	6	11	1	-	-	-	10
Тема 5. Статистичне вивчення динаміки суспільно-правових явищ. Способи прогнозування правових явищ	10	2	2	-	-	6	11	1	-	-	-	10
Тема 6. Особливості застосування індексного методу в правовій статистиці	10	2	2	-	-	6	11	1	-	-	-	10

Тема 7. Статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень на основі методу статистичних рівнянь залежностей	12	2	2			8	11	1	-			10
Тема 8. Організація вибіркового спостереження в діяльності правоохоронних органів	10	2	2			6	11	1	2			8
Всього годин:	90	18	16	-	-	56	90	10	6	-	-	74

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Загальні основи правової статистики. Організація статистичного спостереження в правоохоронних органах	2	1
1.1.	Предмет та об'єкт правової статистики. Статистичні методи аналізу правових показників.		
1.2.	Організація і завдання правової статистики.		
1.3.	Поняття статистичного спостереження. Форми, види і способи статистичного спостереження.		
1.4.	Контроль точності й вірогідності даних спостереження.		
1.5.	Документи первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили та руху кримінальних справ (протоколів). Діюча система звітності в судах, органах прокуратури, юстиції та внутрішніх справ.		
2.	Система показників правової статистики. Абсолютні, відносні і середні величини	4	1
2.1.	Система показників кримінально-правової, цивільно-правової та адміністративно-правової статистики. Коефіцієнт розкриття злочинів, злочинності, злочинної активності та судимості.		
2.2.	Види, суть і форма вираження абсолютних та відносних показників правової статистики.		
2.3.	Поняття і види середніх величин, техніка їх обчислення. Способи розрахунку моди та медіани.		
3.	Зведення, викладення і групування статистичних даних	2	1
3.1.	Суть і види статистичного зведення.		
3.2.	Методи викладення узагальненої статистичної інформації.		
3.3.	Завдання та види статистичних групувань.		
3.4.	Застосування групувань у правовій статистиці.		
4.	Узагальнюючі характеристики варіації правових явищ та дисперсійний аналіз	2	1
4.1.	Суть показників варіації. Види показників варіації та способи їх розрахунку.		
4.2.	Застосування показників варіації у правовій статистиці.		
4.3.	Методика застосування дисперсійного аналізу в діяльності правоохоронних органів.		
5.	Статистичне вивчення динаміки суспільно-правових явищ. Способи прогнозування правових явищ	2	1

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
5.1.	Суть рядів динаміки та їх види. Правила побудови рядів динаміки.		
5.2.	Показники аналізу рядів динаміки. Розрахунок середніх рівнів ряду динаміки.		
5.3.	Розрахунок показників сезонності.		
5.4.	Методика прогнозування суспільно-правових явищ.		
6.	Особливості застосування індексного методу в правовій статистиці	2	1
6.1.	Суть, види та роль статистичних індексів у вивченні суспільно-правових процесів.		
6.2.	Особливості застосування статистичних індексів у правовій статистиці.		
6.3.	Системи статистичних індексів та їх практичне застосування в діяльності правоохоронних органів та судів.		
7.	Статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень на основі методу статистичних рівнянь залежностей	2	1
7.1.	Класифікація взаємозв'язків суспільно-правових явищ.		
7.2.	Суть методу статистичних рівнянь залежностей.		
7.3.	Методика статистичного моделювання на основі методу статистичних рівнянь залежностей.		
8.	Організація вибіркового спостереження в діяльності правоохоронних органів	2	1
8.1.	Суть та види вибіркового спостереження.		
8.2.	Способи розрахунку похибок вибіркового спостереження.		
8.3.	Способи розрахунку необхідної кількості одиниць вибіркового спостереження.		
Усього		20	10

1.3. Практичні заняття

Практичне заняття 1

Тема 1. Загальні основи правової статистики. Організація статистичного спостереження в правоохоронних органах

Питання для усного опитування та дискусії

1. Предмет та об'єкт правової статистики. Статистичні методи аналізу правових показників.
2. Організація і завдання правової статистики.
3. Поняття статистичного спостереження. Форми, види і способи статистичного спостереження.
4. Контроль точності й вірогідності даних спостереження.
5. Документи первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили та руху кримінальних справ (протоколів). Діюча система звітності в судах, органах прокуратури, юстиції та внутрішніх справ.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: основи правової статистики, організація статистичного спостереження в правоохоронних органах, статистичне вивчення злочинності та оцінка діяльності правоохоронних органів, система показників правової статистики, статистичне вивчення злочинності, оцінка діяльності правоохоронних органів.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Поняття статистики. Статистика і право. Поняття правової статистики, її зв'язок з іншими суспільно-правовими науками. Історія розвитку правової статистики. Галузі правової статистики, їх зміст і структура.

Предмет правової статистики. Статистичні закономірності і статистична сукупність правових явищ. Етапи статистичного дослідження в правоохоронних органах. Статистичні методи аналізу правових показників. Статистична наука і практика. Значення статистики у пізнанні явищ правопорушень.

Організація і завдання правової статистики. Поняття статистичного спостереження, його значення для проведення статистичного дослідження у правоохоронних органах. Форми, види і способи статистичного спостереження. Програма статистичного спостереження. Об'єкт статистичного спостереження в кримінально-правовій, цивільно-правовій та адміністративно-правовій статистиці. Одиниця спостереження й одиниця сукупності.

Документи первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили та руху кримінальних справ (протоколів). Діюча система звітності в судах, органах прокуратури, юстиції та внутрішніх справ. Автоматизація збору документів первинного обліку та звітності про правопорушення у правоохоронних органах. Контроль точності й вірогідності даних спостереження.

Статистичний аналіз стану злочинності, її рівня, динаміки та структури. Завдання статистичного аналізу злочинності. Основні показники реального стану злочинності. Встановлення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів. Вивчення особи злочинця за соціально-демографічними та правовими ознаками. Загальнодержавні та відомчі заходи, що спрямовані на локалізацію та нейтралізацію злочинності. Завдання та обов'язки міліції, згідно з Законом України "Про міліцію". Оцінка ефективності роботи органів внутрішніх справ на основі системи показників їх діяльності. Функції Прокуратури України відповідно до Конституції України. Оцінка ефективності роботи прокурора. Юрисдикція судів згідно з ст.124 Конституції України. Система показників, що характеризують ефективність.

У результаті вивчення цієї теми студенти повинні засвоїти, які основні завдання виконує статистика як суспільна наука, в чому полягає предмет статистики, що собою являють масові суспільні явища та процеси. Статистика є багатогалузевою наукою і складається з окремих розділів або галузей залежно від того, яку сферу суспільного життя вона відтворює своїми показниками. У літературі існує декілька точок зору на це питання, тому, наводячи галузі статистики, студенту необхідно послатися на автора, думки якого він поділяє. Необхідно також знати історію розвитку статистичної науки. Перші обліки населення. Етапи розвитку статистичних методів. Статистика вивчає кількісну сторону масових явищ і процесів за допомогою таких методів статистичних досліджень: прийоми та засоби, що використовуються для збирання, обробки та аналізу інформації. Студенти повинні вміти характеризувати методи, які застосовуються при проведенні статистичних досліджень. Слід також знати, що методи статистики пов'язані з етапами статистичного дослідження. Традиційно їх виділяють 3: збір статистичних даних, систематизація зібраних даних і виявлення закономірностей в явищах, що досліджуються. Також необхідно чітко засвоїти такі основні категорії статистичної науки: статистична закономірність, статистична сукупність, одиниця сукупності, ознака, варіація, шкала, статистичний показник, статистичні дані. Необхідно знати, що собою являють державні статистичні спостереження, основні завдання органів державної статистики, кому належить право власності на статистичну інформацію, яку відповідальність за порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень встановлює чинне законодавство.

Статистика як суспільна наука являє собою цілісну систему навчальних дисциплін, однією з яких є правова статистика. Правова статистика є однією з численних галузей соціальної статистики. І як правова дисципліна вона має свій предмет і метод. Предмет правової статистики обумовлює і основні завдання, які має вирішувати ця галузь статистичної науки.

Студенти повинні знати, що правова статистика вивчає кількісну сторону масових суспільних явищ і процесів, які пов'язані із застосуванням норм права і реалізацією правової відповідальності у нерозривному зв'язку з їх якісною стороною в конкретних умовах простору і

часу. Виходячи з різного характеру правових явищ та установ, які здійснюють діяльність щодо забезпечення законності і правопорядку, у правовій статистиці одні автори виділяють напрями досліджень, інші – галузі правової статистики.

Поділяючись на галузі, правова статистика дає змогу вивчати правові явища з різних сторін, проте лише їх комплексне застосування дозволяє вивчати закономірності в розвитку правових явищ.

Окрім того, що галузі правової статистики взаємопов'язані, існує зв'язок правової статистики і з науками кримінально-правового, цивільно-правового та адміністративно-правового циклів. Студентам необхідно з'ясувати, як саме пов'язані галузі правової статистики з іншими правовими науками.

Правова статистика має велике значення для вирішення проблем при розбудові правової держави. Говорячи про значення правової статистики, необхідно підкреслити її роль у законотворчому процесі та координації діяльності правоохоронних органів. Велике значення мають зокрема дані кримінально-правової статистики для вивчення і попередження злочинності. Також слід зупинитися на тому, що правова статистика тісно пов'язана з усіма науками кримінально-правового, цивільно-правового та адміністративно-правового циклів, а результати статистичних досліджень широко застосовуються ними при вирішенні завдань.

У результаті вивчення цієї теми студенти повинні знати: загальні положення про ведення документів первинного обліку у правоохоронних органах; правила єдиного обліку злочинів та осіб, що їх вчинили; види документів первинного обліку в судових та правоохоронних органах; порядок заповнення і подання документів первинного статистичного обліку органами дізнання та попереднього слідства; вміти характеризувати, як ведеться облік і звітність у судових органах.

Студенти повинні вміти розрізняти такі категорії, як об'єкт статистичного спостереження (суспільні процеси та явища, які підлягають статистичному дослідженню), одиниця спостереження (джерело інформації у процесі спостереження, тобто первинний заклад або установа, від якої одержують необхідні статистичні дані) та одиниця статистичної сукупності (первинний елемент об'єкта спостереження, який існує в дійсності і ознаки якого реєструються).

Організаційними формами спостереження є звітність і спеціально організоване спостереження. Студенти повинні вміти характеризувати їх суттєві риси. За видами статистичні спостереження можуть бути різними. Так, за повнотою охоплення одиниць сукупності статистичне спостереження буває суцільним і несучільним. У свою чергу, серед несучільних спостережень також виділяються види: спостереження основного масиву, монографічне, вибіркове. За такою ознакою, як час реєстрації, статистичні спостереження поділяються на поточні та перервні. Перервні можуть бути періодичними та одноразовими.

Слід зазначити, що розробка плану статистичного спостереження обов'язково включає програмно-методологічні та організаційні питання його проведення. Серед програмно-методологічних питань спостереження важливе місце займає розробка програми. Програма спостереження – це перелік питань, на які треба одержати відповіді при даному статистичному спостереженні. Це система показників, яка всебічно характеризує об'єкт дослідження.

Перш ніж скласти проект програми статистичного спостереження, студентам необхідно визначити мету спостереження, об'єкт спостереження, одиницю спостереження та одиницю сукупності.

Відомості, які необхідно зібрати в процесі спостереження, краще за все подавати у вигляді статистичного формуляра (анкета, бланк, опитний лист тощо). У заголовку формуляра повинно бути вказано, де він заповнюється (одиниця спостереження), далі перераховуються облікові ознаки. Іншими словами, це перелік питань, на які необхідно отримати об'єктивні відповіді від кожної одиниці спостереження. Питання мають бути чіткими, конкретними, сформульованими відповідно до завдання дослідження.

Науково організоване спостереження не виключає при цьому допущення помилок при зборі даних. Студенти повинні знати основні причини виникнення та види помилок, способи контролю інформації, а також те, які статистичні спостереження постійно ведуться в органах МВС, прокуратурі, судах.

Практичні завдання

Завдання 1. Визначте об'єкт спостереження, одиницю спостереження і одиницю статистичної сукупності спостережень, побудованих на основі таких документів первинного обліку правопорушень:

1. Статистична картка на підсудного.
2. Статистична картка на особу, яка вчинила злочин.
3. Статистична картка на виявлений злочин.
4. Статистична картка про рух кримінальної справи.
5. Книга обліку роботи прокурора по нагляду за законністю затримання осіб в адміністративному порядку.
6. Книга обліку роботи прокурора про участь у судових засіданнях по цивільних справах.
7. Статистична картка на скаргу.

Завдання 2 Складіть формуляр для статистичного обстеження причин дитячої злочинності в окремому районі.

Завдання 3. Складіть формуляр для статистичного обстеження роботи прокурора по нагляду за додержанням законності у місцях застосування заходів примусового характеру.

Завдання 4. Складіть формуляр для статистичного обстеження причин ухилення від сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності.

Завдання 5. Складіть макет бланка звіту про роботу прокурора за рік по розділу "Загальний нагляд", в якому були б передбачені такі показники: 1) виявлено порушень закону; 2) задоволено протестів; 3) відхилено протестів; 4) розглянуто приписів і подань із вжиттям заходів до усунення порушень; 5) притягнуто осіб до адміністративної відповідальності за не розгляд подань та приписів чи невжиття по них заходів; 6) притягнуто осіб до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності по виявлених прокурором правопорушеннях; 7) порушено кримінальних справ. Ці показники повинні бути подані по основних галузях законодавства.

Завдання 6. Перелічіть види злочинів, за якими складається звіт про роботу судів першої інстанції по розгляду кримінальних справ за рік.

Завдання 7. Перелічіть категорії справ, за якими складається звіт про роботу судів першої інстанції по розгляду цивільних справ за рік.

Завдання 8. Заповніть таблицю:

Назва спостереження	До якого виду відноситься спостереження			
	за організаційною формою	за часом	за охопленням елементів сукупності	за способом реєстрації
Облік осіб, які вчинили злочин, у слідчих органах				
Облік підсудних у судових органах				
Документальна ревізія, призначена слідчим у зв'язку з розкраданням майна				
Облік скоєних злочинів в окремому районі міста				

Завдання 9. Виконайте логічний контроль "Статистичної картки на підсудного" і вкажіть, в яких відповідях допущені помилки:

1. Прізвище, ім'я, по батькові: Котов Борис Іванович

2. Стать: чоловіча
3. Вік: 23 роки
4. Заняття: перебуває на обліку в службі зайнятості
5. Керівник підприємства державного сектора
6. Освіта: неповна середня
7. Минула судимість: має одну не зняту судимість
8. Місце скоєння злочину: селище міського типу
9. Об'єкт злочинних посягань: приватна власність
10. Злочин вчинено працівником даного підприємства

Завдання 10. Виконайте логічний контроль і вкажіть, в яких відповідях “Статистичної картки на особу, яка вчинила злочин” допущені помилки:

1. Прізвище, ім'я, по батькові: Пуф Пилип Єфремович
2. Стать: чоловіча
3. Громадянство: особа без громадянства
4. Національність: українець
5. Дата народження: 1 січня 1950 року
6. Вік: 13 років
7. Мета приїзду: нелегальна
8. Освіта: вища
9. Рід занять, посада: державний службовець
10. В якій групі скоєно злочин: неповнолітніх
11. Ступінь співучасті: підмовник

Чи вважаєте ви можливим виправлення помилок?

Завдання 11. Виконайте арифметичний і логічний контроль правильності заповнення статистичної звітності “Основні показники роботи органів слідства та дізнання” за місяць по окремому району міста:

Показник	Слідчі	
	прокуратура	МВС
Залишок незакінчених справ на початок звітного періоду	20	5
Прийнято до впровадження справ	5	15
Закінчено справ з повторно закінченими	7	10
Зупинено справ провадженням	2	3
Направлено справ за підслідністю	3	4
Приєднано справ до інших справ	-	2
Залишок незакінчених справ на кінець місяця	8	31
із них:		
без встановлення особи, яка вчинила злочин	5	1
із встановленням особи, яка вчинила злочин	13	21

Завдання 12. Сутність статистичного спостереження полягає:

- а) у планомірному науково-організаційному зборі масових даних про явища і процеси правової діяльності;
  - б) у статистичному опрацюванні правових даних.
- Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 13. Статистичне спостереження здійснюється шляхом:

- а) надання звітності про правову діяльність;
  - б) проведення спеціально організованого спостереження.
- Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 14. Об'єктом спостереження у правовій статистиці називається:

- а) перепис, одноразове обчислення;
- б) сукупність одиниць, про які повинні бути зібрані необхідні дані;
- в) первинний елемент сукупності, від котрого мають отримати дані у процесі спостереження;

г) первинний елемент статистичної сукупності, що є носієм ознак, предмет реєстрації.
Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 15. На основі арифметичного контролю внесіть необхідні виправлення в таблицю:

Вид злочину	Залишок справ на початок звітного періоду	Надійшло справ	Закінчено провадженням					Всього	Залишок справ на кінець звітного періоду
			Розглянуто з винесенням вироку	Закрито	Призначені примусові заходи медичного характеру	Повернуто на дорозслідування	Передано за підслідністю		
Особливо небезпечні злочини	35	1100	871	1	2	106	23	1000	132
Злочини проти державної колективної власності	73	120	112	1	1	29	9	152	38
Злочин проти життя, здоров'я, волі й гідності особи	242	1208	884	6	20	227	27	1204	236
Злочин проти приватної власності громадян	1	23	9	-	-	4	6	19	8
Хабарництво	29	168	88	-	-	54	8	141	47
Хуліганство	-	1	1	-	-	-	-	1	-
Злочини пов'язані з наркотичними засобами	-	2	-	-	-	1	1	2	-
Інші злочини	5	60	31	-	1	14	18	56	9
Всього справ	385	2682	1990	8	24	465	84	2590	470

Завдання 16. Одиницею спостереження у правовій статистиці називається:

- а) соціально-економічне явище або процес, що підлягає статистичному спостереженню;
  - б) перепис;
  - в) первинний елемент сукупності, від якого мають бути отримані дані у процесі спостереження;
  - г) первинний елемент статистичної сукупності, що є носієм ознак, предмет реєстрації.
- Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 17. Програмно-методична частина плану статистичного спостереження включає визначення:

- а) місця, часу, форми, виду і засобу спостереження;
- б) цілі, об'єктів, одиниці та програми спостереження.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 18. Проводиться перепис працівників судів. Одиницею сукупності є:

- а) суди;
- б) працівники судів;
- в) суд;
- г) кожний працівник.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 19. За часом реєстрації фактів правопорушень розрізняють спостереження:

- а) поточне, періодичне, одноразове;
- б) суцільне, вибіркоче, монографічне;
- в) безпосереднє, документальне, опитування;
- г) звітність, спеціально організоване спостереження.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 20. За організаційними формами розрізняють спостереження:

- а) безупинне, періодичне, одноразове;
- б) суцільне, вибіркоче, обстеження основного масиву;
- в) безпосереднє, документальне, опитування;
- г) звітність, спеціально організоване спостереження.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 21. Безупинним (поточним) спостереженням є:

- а) інвентаризація товарно-матеріальних цінностей;

облік касового виторгу магазинів.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 22. Періодичним спостереженням є:

- а) облік природного руху населення (народжуваності, смертності);
- б) обстеження бюджету часу студентів.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 23. На основі аналізу Закону України “Про інформацію” (ст. 1, 10 та 18) та норм Закону України “Про державну статистику” проаналізуйте, як співвідносяться поняття “інформація” та “статистична інформація”. Кому належить право власності на статистичну інформацію? Хто має право користуватися статистичною інформацією?

Завдання 24. На основі аналізу норм Закону України “Про державну статистику” охарактеризуйте систему органів державної статистики в Україні та їх основні завдання.

Завдання 25. Охарактеризуйте правопорушення, передбачене статтею 186-3 Кодексу про адміністративні правопорушення. Хто може бути суб’єктом даного правопорушення? Порядок притягнення до відповідальності.

Завдання 26. Суди загальної юрисдикції по першій інстанції у 2010 р. розглянули (з урахуванням повернутих) 6,9 млн. справ, заяв, позовних заяв, скарг, подань, клопотань різних категорій. Серед них кримінальних справ – 712,7 тис. Порівняйте кількість розглянутих у судах кримінальних справ з даними про кількість зареєстрованих злочинів за 2010 рік (додаток А). Чому, на вашу думку, показники відрізняються? На основі яких документів первинного обліку формуються зведені дані про кількість справ, розглянутих судами, та кількість зареєстрованих злочинів?

Завдання 27. У процесі розслідування справи слідчий виявив, що громадянка Г. О. Ільєнко зазнала нападу, внаслідок якого їй було завдано тяжкі тілесні ушкодження. Крім того, з неї знято золоті прикраси та відібрано гроші. Загальна сума збитків, нанесених громадянці Г. О. Ільєнко, становить 3 450 грн. У ході розслідування справи слідчий встановив, що напад здійснили: П. Д. Шевчук, 38 років, українець, двічі судимий за розбій, останнє покарання відбув півроку тому; Т. А. Шевченко, 25 років, ніде не працює, раніше не судима; Ю. С. Ткачова, 17 років і 8 місяців, ніде не працює, раніше не судима; В. П. Беркут, 29 років, раніше судимий за хуліганство, працює охоронцем у приватній фірмі.

Як мають заповнюватися статистичні картки на особу, яка вчинила злочин, укажіть їх рух (хто підписує картки, куди і в які терміни вони направляються).

Завдання 28. Охарактеризуйте Державне статистичне спостереження “Звіт про розгляд

справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності” (форма № 1-АП). Укажіть органи, які складають звітність і порядок її подання.

Завдання 29. Визначте вид статистичного спостереження за ступенем охоплення одиниць сукупності, за часом реєстрації даних та організаційною формою:

- а) реєстрація новонароджених;
- б) реєстрація розірвання шлюбу;
- в) опитування населення щодо їх думки про криміногенний стан у регіоні;
- г) визначення думки населення щодо амністії злочинців;
- д) облік скоєних злочинів в області;
- е) облік осіб, яких притягнуто до відповідальності за адміністративні правопорушення протягом року.

Завдання 30. Визначте об’єкт, одиницю спостереження та одиницю сукупності таких обстежень:

- а) оцінка якості розкриття злочинів слідчим районного відділу внутрішніх справ;
- б) аналіз діяльності районного суду в процесі розгляду цивільних справ.

Завдання 31. З метою відпрацювання проекту програми Всеукраїнського перепису населення 2012 року, методологічних та організаційних питань перепису населення, а також технології автоматизованого оброблення отриманих результатів з 1 до 14 грудня 2010 р. відбувся пробний перепис населення.

Визначте об’єктивний та суб’єктивний час спостереження та критичний момент.

Охарактеризуйте перепис населення як вид статистичного спостереження.

Завдання 32. Проаналізуйте дані, які зазначені в статистичній картці, на підсудного:

- прізвище, ім’я, по батькові – Олексієнко Сергій Федорович;
- стать – чоловіча;
- вік – 16 років;
- рід занять – учитель.

Знайдіть помилки. Який вид контролю ви застосували?

Завдання 33. Проведіть логічний контроль даних, наведених у статистичній картці, на особу, яка вчинила злочин, якщо:

- у п. 11 вказано: стать чоловіча;
- у п. 12 вказано: громадянин України;
- у п. 14 вказано: місце проживання – Російська Федерація; • злочин кваліфіковано за ст. 117 Кримінального кодексу України.

Завдання 34. Для вивчення залежності успішності студентів юридичного факультету академії від їх статі, віку, сімейного стану, житлових умов та інших факторів вирішено провести спеціальне статистичне дослідження за станом на перше число. З цією метою сформулюйте питання програми спостереження та спроектуйте проект первинного статистичного бланка.

Завдання 35. Розробіть формуляр (анкету) для реєстрації даних, необхідних для проведення дослідження залежності злочинності від алкоголізму.

Практичне заняття 2

Тема 2. Система показників правової статистики. Абсолютні, відносні і середні величини

Питання для усного опитування та дискусії

1. Система показників кримінально-правової, цивільно-правової та адміністративно-правової статистики. Коефіцієнт розкриття злочинів, злочинності, злочинної активності та судимості.

2. Види, суть і форма вираження абсолютних та відносних показників правової статистики.

3. Поняття і види середніх величин, техніка їх обчислення. Способи розрахунку моди та медіани.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: система показників правової статистики, відносні та середні величини, абсолютні величини..

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Показники правової статистики. Система показників кримінально-правової, цивільно-правової та адміністративно-правової статистики. Показники статистики слідчих органів та прокуратури. Система показників судових органів. Показники правової статистики на етапі досудового розслідування, кримінального та цивільного судочинства. Показники, що характеризують адміністративні постанови й рішення про правопорушення. Коефіцієнт розкриття злочинів, злочинності, злочинної активності та судимості. Статистичні методи аналізу показників злочинності для виявлення закономірностей та територіальних відмінностей явищ злочинності.

Абсолютні та відносні правові показники, їх види, суть і форма вираження. Способи розрахунку відносних величин. Поняття і види середніх величин, техніка їх обчислення. Середня арифметична – проста і зважена. Середня гармонічна. Порядкові середні – мода і медіана, їх обчислення в рядах розподілу різних видів.

Інформацію про соціальні явища статистика перетворює, накопичує і передає через відповідні числа. Але це не абстрактні числа, а статистичні показники, які уособлюють кількісно-якісні характеристики соціальних явищ і процесів.

У результаті вивчення цієї теми студенти повинні засвоїти, що собою являють статистичні показники, як вони можуть виражатися, які функції виконують, яким умовам повинні відповідати, а також види статистичних показників.

Знати абсолютні показники, їх види (індивідуальні і загальні) та одиниці виміру (натуральні, умовно-натуральні та комбіновані).

У результаті вивчення цієї теми студенти повинні зрозуміти суть і значення середніх величин, з якою метою вони використовуються у правовій статистиці. Для свого розрахунку середня величина вимагає двох конкретних параметрів: загального обсягу ознаки в сукупності та чисельності сукупності.

Розрахунок середньої величини зводиться до відповіді на таке питання: якщо загальний обсяг ознаки порівну (рівномірно) розподілити стосовно кожного елемента сукупності, то яка величина ознаки припаде на кожний елемент?

Усі середні величини розподіляються на два класи: структурні середні (мода і медіана) та ступеневі (арифметична, геометрична, квадратична, гармонійна, кубічна та ін.) середні. Ступеневі середні залежно від наявної вихідної інформації можуть бути *простими* та *зваженими*.

Вид ступеневої середньої обирається залежно від мети дослідження.

Студенти повинні вміти обчислювати середню арифметичну просту та зважену, знати властивості середньої арифметичної.

Студенти повинні розуміти суть моди та медіани та вміти їх знаходити чи розраховувати.

Модою у правовій статистиці називають значення ознаки (варіанта), яка часто зустрічається в досліджуваній сукупності (*Mo*). У дискретному ряду розподілу модою буде варіанта, що має найбільшу частоту. Медіаною у правовій статистиці називається варіанта, що розташована в середині ранжованого ряду і поділяє його навпіл (*Me*).

Якщо ми звернемося до *таблиці 1*, то модою даного варіаційного ряду буде 40 справ, тому що найбільша кількість (трьох) суддів працюють з такою кількістю цивільних справ.

Практичні завдання

Завдання 1. За даними нижченаведеної табл.1 обчисліть відносні показники, які б характеризували структуру:

- а) виявлених порушень закону;
- б) задоволених протестів;
- в) розглянутих приписів і подань із вжиттям заходів до усунення порушень;
- г) притягнутих осіб до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної відповідальності по виявлених прокурором правопорушеннях;
- д) порушених кримінальних справ.

Зобразіть графічно у вигляді секторної діаграми структуру виявлених порушень закону за галузями законодавства. Напишіть висновки.

Таблиця 1

Показники роботи прокурора по загальному нагляду

Галузь законодавства	Виявлено порушень закону	Задоволено протестів	Розглянуто приписів і подань притягнуто до відповідальності по виявлених	порушено кримінальних справ
Про конституційні права і свободи громадян	1240	210	730	15
Про закони, які регулюють економічні відносини	2090	130	1430	170
про охорону навколишнього природного середовища	570	26	400	16
про охорону прав неповнолітніх	670	50	460	5
Інші галузі законодавства	1130	364	410	14
Разом	5700	780	3430	220

Завдання 2. За даними табл.2 обчисліть та проаналізуйте структуру числа злочинів і кількості засуджених за видами злочинів.

Таблиця 2

Розподіл числа злочинів і кількості засуджених за видами злочинів

Вид злочину	Число зареєстрованих злочинів	Кількість засуджених, чоловік
Розкрадання державного або колективного майна	3417	1014
Злочини проти особистої власності громадян	14771	3101
Грабежі та розбої	3375	1026
Обман покупців і замовників	468	367
Навмисні вбивства і замах на вбивство	254	141
Навмисні тяжкі тілесні ушкодження	359	162
Згвалтування і спроби згвалтування	75	44
Хуліганство	2733	688
Порушення правил безпеки руху й експлуатації транспорту	410	84
Інші злочини	5389	2795
Всього	31257	9463

Завдання 3. За даними табл.3 обчисліть та порівняйте загальний та диференційований коефіцієнти поширеності злочинності у м. Києві.

Таблиця 3

Показники правопорушень у м. Києві за 2004-2006 роки

Показники	2004	2005	2006
Число зареєстрованих злочинів	36576	31308	31257

Показники	2004	2005	2006
Кількість засуджених за вироками судів, що набрали законної чинності, ос.	9139	9797	10866
Середньорічна чисельність населення, тис. ос.	2641,2	2634,5	2629,8
Середньорічна чисельність населення у віці 14 років і старше, тис ос.	2147,5	2138,2	2134,1

Завдання 4. За даними табл.4 обчисліть для кожної вікової групи коефіцієнти ураженості злочинністю, порівняйте і проаналізуйте їх.

Таблиця 4

Розподіл засуджених і чисельності населення за віковими групами в 2005 і 2006 роках

Вікова група, років	Частка засуджених у відповідному році, %		Середньорічна чисельність населення, % до підсумку	
	2005	2006	2005	2006
14 – 17	11,7	10,2	6,1	6,2
18 – 24	31,0	32,1	11,1	11,2
25 – 29	16,6	18,6	7,1	7,5
30 і старші	40,7	39,1	57,9	58,0
Разом	100,0	100,0	x	x

Завдання 5. За даними табл.5 обчисліть відносні показники динаміки і структури адміністративних правопорушень. Напишіть висновки.

Таблиця 5

Розподіл числа осіб, на яких накладено стягнення, та суми накладеного штрафу за видами адміністративних правопорушень у 2005 і 2006 роках

Адміністративні правопорушення	Число осіб на яких накладено стягнення у вигляді штрафу, ос.		Сума накладеного штрафу, тис. грн.	
	2005	2006	2005	2006
Що посягають на встановлений порядок управління	32179	20980	2131,5	2129,4
Що посягають на громадський порядок	133126	120981	3997,3	6031,1
Що посягають на власність	1387	384	55,7	30,3
В галузі охорони праці і здоров'я населення	5316	7119	455,6	552,4
В галузі охорони природи, пам'яток історії і культури	1672	1874	102,4	109,8
В промисловості, будівництві енергетиці	2122	2129	91,7	132,0
В галузі житлово-комунального господарства	1632	1642	38,8	56,3
Разом	177434	155109	6873,0	9040,7

Завдання 6. За даними таблиці для кожної групи областей розрахуйте: чисельність населення у віці 14 років і старше; коефіцієнти злочинності; коефіцієнти судимості. Зробіть порівняльний аналіз стану злочинності в окремих регіонах.

Показники правопорушень в окремих регіонах України за рік

Регіон	Чисельність населення, млн. ос.	% населення у віці 14 років і старше	Кількість зареєстрованих злочинів, тис.	Кількість засуджених, тис. ос.
Волинська	1,1	75,5	7,4	3,8
Київська	1,9	78,8	13,6	7,1
Херсонська	1,2	77,2	16,5	5,9
Черкаська	1,5	79,5	13,8	6,3
Вінницька	1,8	79,2	14,8	6,8
Житомирська	1,5	78,1	14	5,9

Закарпатська	1,3	74,3	7,1	3,6
Одеська	2,5	78,7	29,8	11,3
Дніпропетровська	3,8	79,6	75,8	27,1
Івано-Франківська	1,5	75,8	9	4,1
Кіровоградська	1,2	78,9	12,8	6,1
Чернігівська	1,3	81	12,4	5,9
Запорізька	2	79,5	33,3	12,8
Львівська	2,7	77,4	20,3	10,2
Харківська	3	80,8	46,5	14
Чернівецька	1	76,6	5,4	3

Завдання 7. Абсолютними статистичними величинами називаються показники, що виражають:

- а) розміри, обсяги, рівні суспільних явищ і процесів;
- б) числові співвідношення, властиві конкретним суспільним явищам.

Абсолютні величини виражаються в таких одиницях виміру:

- в) кілограмах, тоннах, метрах, штуках;
- г) коефіцієнтах, відсотках, проміле.

Відповідь: 1) а, в; 2) а, г; 3) а, б; 4) б, г.

Завдання 8. Абсолютні величини виражаються:

- а) у натуральних одиницях виміру;
- б) вартісних;
- в) у відсотках, проміле.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) в.

Завдання 9. Відносними величинами називаються показники, що виражають:

- а) розміри, обсяги, рівні суспільних явищ і процесів;
- б) числові співвідношення, властиві конкретним суспільним явищам.

Відносні величини виражаються:

- в) у коефіцієнтах, відсотках, проміле;
- г) у кілограмах, тоннах, метрах, кубічних метрах.

Відповідь: 1) а, в; 2) а, г; 3) а, б; 4) б, г.

Завдання 10. Види абсолютних величин:

- а) індивідуальні, сумарні;
- б) структури, інтенсивності, рівняння.

Види відносних величин:

- в) індивідуальні, сумарні;
- г) виконання плану, динаміки, структури.

Відповідь: 1) а, в; 2) а, г; 3) а, б; 4) б, г.

Завдання 11. Відносна величина виконання плану обчислюється як:

- а) відношення фактично досягнутого рівня звітного періоду до фактичного рівня базисного періоду;
- б) відношення фактично досягнутого рівня до планового завдання за той же період.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 12. Сумарні абсолютні величини одержують у результаті:

- а) підрахунку кількості одиниць сукупності;
- б) зведення статистичних даних.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 13. У звітному році прибуток підприємства досяг 5 млн грн, торік він був 4,5 млн грн. Планували у звітному році порівняно з минулим збільшити обсяг прибутку на 6,7 %. Обчисліть відсоток виконання плану. План виконаний на:

- а) 106,67 %;
- б) 111,11 %;
- в) 104,17 %;
- г) 96,00 %.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 14. Планом передбачалося підвищення продуктивності праці на 3 %, фактично вона зросла на 5 %. План виконаний на:

- а) 109,9 %;
- б) 98,1 %;
- в) 130,0%;
- г) 90,0 %.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 15. Яка з наведених нижче величин є відносною з величиною структури:

- а) кількість засуджених за рішенням суду у звітному періоді збільшилась порівняно з базисним на 10;
- б) у звітному році 61 % від усіх засуджених становила молодь до 30 років.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 16. Яка з наведених нижче величин є відносною величиною динаміки:

- а) у звітному році з незаконного обороту ВВС вилучено у 2 рази більше наркотичних засобів, ніж у базисному;
- б) у 2002 році кількість злочинів приховування валютної виручки по Україні збільшилася у 2,2 рази порівняно з 1998 р.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 17. Умови застосування середніх величин:

- а) характеристика усіх властивостей сукупності;
- б) обмежена кількість одиниць сукупності;
- в) розходження в типах і формах суспільних явищ;
- г) визначена однорідність сукупності за досліджуваною ознакою.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 18. Огульною, або фіктивною середньою є величина, обчислена:

- а) з арифметичною помилкою;
- б) за правильно обраною формулою;
- в) для якісно неоднорідної сукупності;
- г) для якісно однорідної сукупності.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 19. Умови застосування середньої арифметичної:

- а) дані про варіанти і добуток варіант частоти;
- б) дані про коефіцієнти зростання;
- в) варіанти і частоти;
- г) значення ознаки та їхня повторюваність.

Відповідь: 1) а; 2) а, б; 3) в, г; 4) б.

Завдання 20. Якщо частоти всіх значень ознаки зменшити у 3 рази, а кожне значення ознаки збільшити в 3 рази, то середня:

- а) не зміниться;
- б) збільшиться у 3 рази;
- в) зменшиться у 3 рази;
- г) змін передбачити не можна.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 21. Є такі дані про місячну заробітну плату працівників прокуратури: 148, 152, 155, 160, 172 грн. Для визначення середньої заробітної плати застосовують формулу:

- а) арифметичної простої;
- б) арифметичної зваженої;
- в) гармонійної простої;
- г) гармонійної зваженої.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 22. Величина середньої арифметичної залежить від:

- а) розміру частот;
- б) співвідношення між частотами;

в) розміру варіант.

Відповідь: 1) а, б; 2) а, в; 3) б, в; 4) а.

Завдання 23. Точність середньої арифметичної, обчисленої в інтервальному ряду розподілу, залежить від:

а) розміру варіант;

б) розподілу індивідуальних значень ознаки всередині кожного інтервалу.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 24. Середня арифметична, обчислена за незгрупованими даними, порівняно із середньою, обчисленою за цими самими даними, поданими у дискретному ряду розподілу, буде:

а) більшою;

б) меншою;

в) дорівнювати їй;

г) передбачити не можна.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 25. За наведеними даними обчисліть середній вік засуджених.

Вік засуджених, років	14-17	18-24	25-29	30 і старші
Кількість засуджених	11	32	18	39

Середній вік засуджених, років:

а) 25;

б) 32;

в) 22;

г) 26.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 26. Обчисліть середню заробітну плату працівників РВВС.

Відділи РВВС	Середня зарплата працівника, грн	Фонд заробітної плати, грн
1	170	340
2	250	2500
3	300	1500

Середня заробітна плата становить, грн:

а) 270;

б) 255,3;

в) 240,2;

г) 240.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 27. Є такі дані про прибуток фірми за п'ятиденками місяця:

П'ятиденка	1	2	3	4	5	6
Прибуток наростаючим підсумком, тис. грн	12	25	39	55	75	100

Обчисліть середній прибуток за одну п'ятиденку. Середній прибуток, тис. грн:

а) 20,0;

б) 18,8;

в) 36,9;

г) 16,7.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 28. Обчисліть середній строк позбавлення волі:

Строк позбавлення волі, років	1	2	5	8	10
Кількість засуджених	5	3	3	6	4

Середній строк позбавлення волі становитиме, років:

а) 3;

б) 5,1;

в) 5,4;

г) 4,8.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 29. За даними тесту 3.4.12. визначте моду. Мода дорівнюватиме, років:

а) 4;

б) 1;

в) 5;

г) 8.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 30. За даними тесту 3.4.9. визначте модальний вік засуджених, років:

а) 2;

б) 31;

в) 25;

г) 26.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 31. Є такі дані про затрати часу студентами на дорогу до місця навчання: 20, 25, 12, 22, 25, 30, 20, 30, 22, 25, 25, 30, 22, 30, 32, 20, 32, 16, 16, 22, 35, 22, 22, 22 хв. Згрупуйте їх. Визначте середню витрату часу на дорогу.

Завдання 32. За результатами складання іспиту були отримані такі оцінки:

Оцінка	Кількість студентів
90	3
80	7
70	6
60	5
50	4

Розрахуйте середній бал з предмета, знайдіть моду і медіану даного ряду розподілу.

Завдання 33. Відомий розподіл у часі крадіжок у місті (дані умовні). Знайти момент часу, коли вчинюється найбільша кількість крадіжок (розрахунковим і графічним способом).

Час	Кількість крадіжок
00:00–06:00	3
06:00–12:00	8
12:00–18:00	5
18:00–24:00	3
Усього крадіжок	19

Завдання 34. Розподіл за віком працівників судових і правоохоронних органів, притягнутих до кримінальної відповідальності за різні види злочинів, такий:

Вікова група, років	Частка осіб, %
20–30	32
30–40	47
40–50	12
50 і старше	9

Обчисліть середній вік даної категорії засуджених, його модальний і медіанний рівні.

Завдання 35. Розподіл за віком осіб, які засуджені за злочини в сфері інтелектуальної власності, такий:

Вікова група, років	Частка осіб, %
18–24	14
25–39	44

Вікова група, років	Частка осіб, %
40–49	31
50–59	9
60 і старше	2

Обчисліть середній вік даної категорії засуджених, його модальний і медіанний рівні.

Практичне заняття 3

Тема 3. Зведення, викладення і групування статистичних даних

Питання для усного опитування та дискусії

1. Суть і види статистичного зведення.
2. Методи викладення узагальненої статистичної інформації.
3. Завдання та види статистичних групувань.
4. Застосування групувань у правовій статистиці.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: статистична таблиця, статистичний графік, статистичне зведення, попередня та кінцева стадія аналізу статистичних даних, статистичне групування, групувальний інтервал.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Суть і види статистичних рядів розподілу. Статистичні таблиці: поняття, склад, макет, правила побудови й види за підметом і розробкою присудка. Статистичні графіки. Види графіків і правила їх побудови.

Основні положення теорії статистичних групувань. Завдання та види статистичних групувань. Групувальні ознаки. Розмір інтервалів у статистичних групуваннях. Застосування групувань у кримінально-правовій, цивільно-правовій та адміністративно-правовій статистиці. Типологічні групування злочинів і цивільних справ.

Отримані на стадії статистичного спостереження дані про одиниці сукупності характеризують кожну з них окремо. Статистика повинна охарактеризувати сукупність у цілому, тобто узагальнити результати спостереження.

Тому в результаті вивчення цієї теми студенти повинні знати, як здійснюється статистичне зведення одержаних у результаті статистичного спостереження даних. Вміти характеризувати централізоване і децентралізоване зведення; первинне і вторинне, просте і групове зведення.

Потрібно розрізняти види статистичних групувань: типологічне, структурне, територіальне, аналітичне, просте, групове, результативне, факторне.

Ознака, покладена в основу групування, називається групувальною. Вона може бути якісною (атрибутивною) та кількісною. Кількісна ознака залежно від того, як вона виражена, може бути дискретною чи інтервальною. Дискретна ознака – це ознака, що набуває тільки певних значень, наприклад, кількість дітей у сім'ї, судимостей тощо. Інтервальні ознаки набувають будь-яких значень у визначених межах, виражаються цілими чи дробовими числами, реєструються з визначеним ступенем точності.

Важливим моментом при проведенні групування є визначення кількості груп і розміру інтервалу, які залежать від виду групувальної ознаки.

Якщо групування проводиться за атрибутивною ознакою або ознакою простору, то кількість груп, на які поділяється досліджувана сукупність, визначається кількістю різновидів атрибутивної ознаки.

При вирішенні питання про кількість груп при групуванні за кількісною ознакою слід виходити з конкретних завдань дослідження. Бажано, щоб груп було не занадто багато, але і не

дуже мало, щоб у кожную групу потрапила велика кількість одиниць, що забезпечить репрезентативність статистичних показників.

У процесі зведення первинних статистичних матеріалів одержують ряди цифрових показників, що характеризують окремі сторони досліджуваних явищ або їх зміну в часі. Такі ряди називаються статистичними і за своєю суттю поділяються на два види: *розподілу* і *динаміки*.

Якщо в основу ряду розподілу покладена атрибутивна ознака, то і ряд називається **атрибутивним**. Якщо ряд розподілу утворений за кількісною ознакою, то він називається **варіаційним** (які за побудовою поділяються на *дискретні* й *інтервальні*). Студенти повинні знати, що варіаційні ряди розподілу складаються з двох елементів – варіантів і частот.

Для того, щоб дані, отримані в результаті (складного) зведення, були прийнятними, зрозумілими, їх треба подати наочно, доступно. Як правило, результати статистичного зведення та групування даних відображаються частіше за допомогою статистичних таблиць, а також за допомогою графіків.

Сучасну правову статистику неможливо уявити без табличного відображення даних спостереження, а також результатів їх зведення та групування. Для засвоєння студентами прийомів застосування табличного методу у правовій статистиці їм пропонується скласти макет статистичної таблиці, яка характеризуватиме розподіл засуджених за соціальним статусом, статтю, віком, видом злочинів, наявністю судимостей і видами покарань.

Зовнішньо таблиця являє собою комбінацію вертикальних колонок (граф) і горизонтальних рядків, в яких розташовуються числа. Колонки і рядки позначаються заголовками, з котрих видно, про що йдеться. Статистичні таблиці складаються з підмета і присудка. Підметом статистичної таблиці є об'єкт дослідження, який характеризується рядом числових показників. Присудок надає інформацію про сукупність, яка досліджується у статистичній таблиці. Заголовок таблиці повинен бути змістовним і стислим.

Статистичні таблиці залежно від структури побудови підмета поділяються на три види: прості (перелікові, хронологічні та територіальні), групові та комбінаційні.

Графіком у статистиці називають наочне зображення статистичних величин за допомогою геометричних ліній та фігур або географічних картосхем. Студенти повинні знати основні елементи графіка: 1) поле графіка; 2) графічний образ; 3) орієнтири простору; 4) масштабні орієнтири; 5) експлікацію (легенду) графіка.

Студенти повинні також вміти будувати стовпчикову (стрічкову) діаграму; кругову діаграму; секторну діаграму, а також графіки для даних, які подані як варіаційні ряди розподілу (гістограму, полігон та кумуляту).

Практичні завдання

Завдання 1. Строк розслідування кримінальних справ становив, днів:

5	4	3	4	3	4
4	4	4	4	4	3
4	5	5	5	5	4
5	3	3	4	5	4
3	4	4	4	3	5

Побудуйте дискретний варіаційний ряд розподілу кримінальних справ за строком їх розслідування. Зобразіть його графічно. Вкажіть елементи ряду розподілу. Напишіть висновки.

Завдання 2. Строк розгляду цивільних справ у суді становив, днів:

2	4	2	3	4	2	2
1	2	3	1	1	2	1
4	2	3	2	1	3	1
1	2	3	2	2	4	4
1	1	4	3	4	3	3
3	3	1	4	4		

Побудуйте ряд розподілу цивільних справ за строком їх розгляду. Зобразіть його графічно. Напишіть висновки.

Завдання 3. Вік групи засуджених жінок характеризується такими даними:

26	23	22	21	24	21
25	26	23	21	22	24
24	25	22	23	23	21
23	22	25	26	21	23
22	22	24	23	21	23

Побудуйте дискретний ряд розподілу засуджених жінок за віком. Зобразіть його графічно. Вкажіть елементи ряду розподілу. Напишіть висновки.

Завдання 4. Побудуйте дискретний ряд розподілу 30 чоловіків, засуджених за крадіжки індивідуальної власності громадян, за віком на основі нижченаведених даних по одному з районів міста:

17	18	17	16	15	16
18	18	15	15	15	16
15	17	17	14	14	16
18	16	17	15	16	14
14	14	17	14	16	16

Вкажіть його елементи. Напишіть висновки.

Завдання 5. Під час вибіркової 10% -ої перевірки закінчених справ слідчими МВС по одному з районів області встановлено, що строк розслідування цих справ був таким, днів:

20	50	180	330	430	75	45	360	75
60	90	75	420	120	60	90	50	240
30	60	50	150	45	180	45	180	360
360	420	50	240	90	60	45	120	180
90	240	60	30	30	330	90	60	90
320	120	60	45	90				

Побудуйте інтервальний варіаційний ряд розподілу справ за строком розслідування, утворивши чотири групи з однаковими інтервалами. Зобразіть його у вигляді гістограми. Напишіть висновки.

Завдання 6. Адміністративні правопорушення призвели до стягнення таких сум штрафу, грн.:

77	82	81	73	82	72
70	75	89	76	69	74
82	80	75	78	61	82
81	71	67	73	66	82
81	80	78	76	84	76

Побудуйте інтервальний ряд розподілу адміністративних правопорушень за сумою стягненого штрафу, утворивши чотири групи з рівними інтервалами. Зобразіть його графічно. Напишіть висновки.

Завдання 6. У сукупності злочинів, скоєних у вересні, трапляються такі види:
 грабіж зґвалтування крадіжка хуліганство крадіжка хуліганство вбивство
 зґвалтування хуліганство грабіж зґвалтування крадіжка вбивство хуліганство
 грабіж хуліганство зґвалтування крадіжка крадіжка крадіжка

Побудуйте ряд розподілу злочинів за видами. Зобразіть його у вигляді секторної діаграми. Напишіть висновки.

Завдання 7. Засуджені за вироками судів, що набрали законної чинності, мали таку освіту:

середня спеціальна	вища	неповна середня
середня	середня спеціальна	середня
середня спеціальна	середня	неповна середня
вища	неповна середня	вища
середня спеціальна	неповна середня	середня
вища	неповна середня	вища
середня спеціальна	вища	середня

Побудуйте ряд розподілу засуджених за освітою. Зобразіть його у вигляді секторної діаграми. Напишіть висновки.

Завдання 8. У 20 злочинів, скоєних у серпні поточного року, виявився такий об'єкт посягань (власність):

державна	державна	приватна	державна
колективна	приватна	колективна	колективна
державна	державна	державна	державна
колективна	приватна	приватна	приватна
приватна	колективна	колективна	державна

Побудуйте ряд розподілу злочинів за об'єктом посягань. Зобразіть його у вигляді секторної діаграми. Напишіть висновки.

Завдання 9. В табл. наведені дані про кримінальні справи, закінчені у звітному кварталі:

№ справи	Вид злочину	Строк позбавлення волі, років
1	Хуліганство	5
2	Крадіжка особистого майна громадян	6
3	Розкрадання державного майна	15
4	Спекуляція	1
5	Хуліганство	2
6	Крадіжка особистого майна громадян	5
7	Спекуляція	3
8	Умисне тілесне ушкодження	4
9	Хуліганство	4
10	Спекуляція	2
11	Крадіжка особистого майна громадян	6
12	Хуліганство	2
13	Умисне тілесне ушкодження	2
14	Спекуляція	2
15	Хуліганство	3
16	Розкрадання державного майна	12
17	Крадіжка особистого майна громадян	7
18	Умисне тілесне ушкодження	3
19	Спекуляція	3
20	Розкрадання державного майна	8

За наведеними даними побудуйте: 1) ряди розподілу кримінальних справ за видом злочину і строком позбавлення волі, які зобразіть графічно; 2) аналітичне групування залежності міри покарання від виду злочину. Напишіть висновки.

Завдання 10. Маємо такі дані про цивільні справи:

№ справи	Вид цивільної справи	Вартість позову, грн.
1	Про поновлення на роботі	530
2	Про стягнення аліментів на утримання дітей	150
3	Про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я	500
4	Поділ майна подружжя	800
5	Про стягнення аліментів на утримання дітей	100
6	Поділ майна подружжя	3000
7	Про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я	200
8	Про стягнення аліментів на утримання дітей	200
9	Про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я	250
10	Поділ майна подружжя	3800
11	Про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної	250

№ справи	Вид цивільної справи	Вартість позову, грн.
12	ушкодженням здоров'я Про поновлення на роботі	700
13	Про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я	400
14	Поділ майна подружжя	2500
15	Про поновлення на роботі	600
16	Про стягнення аліментів на утримання дітей	170
17	Про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я	340
18	Поділ майна подружжя	900
19	Про поновлення на роботі	450
20	Про стягнення аліментів на утримання дітей	150

За наведеними даними побудуйте: ряд розподілу позовів за видом цивільних справ; групову таблицю залежності вартості позову від виду цивільної справи; групування позовів за їх вартістю, утворивши такі групи: до 250 грн., 250-500, 500-1000, 1000 і більше; кожену групу охарактеризуйте числом цивільних справ, загальною вартістю позову, середньою вартістю позову на одну справу. Напишіть висновки.

Завдання 11. Сутність зведення статистичних матеріалів полягає:

- у поділі досліджуваної сукупності на групи і підгрупи;
- у підрахунку результатів по сукупності в цілому і по групах, підгрупах та відображенні згрупованих матеріалів у вигляді таблиць;
- у розробці системи взаємозалежних показників для характеристики сукупності в цілому й окремих виділених частин.

Відповідь: 1) а, б; 2) в, г; 3) а, в; 4) а, б, в.

Завдання 12. Статистичним групуванням називається:

- об'єднання одиниць досліджуваної сукупності в групи, системи, класи;
- збирання статистичних даних щодо визначених об'єктів, груп.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) а, б; 4) -.

Завдання 13. Види групувань залежно від мети дослідження:

- прості, комбіновані;
- первинні, повторні;
- типологічні, структурні, аналітичні;
- атрибутивні, кількісні.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 14. Розподіл неоднорідної сукупності на якісно однорідні групи проводиться у статистиці за допомогою групувань:

- типологічних;
- аналітичних;
- структурних;
- атрибутивних.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 15. Виявлення і вивчення взаємозв'язку між явищами проводиться у статистиці за допомогою групувань:

- типологічних;
- аналітичних;
- структурних;
- атрибутивних.

Відповідь: 1) а; 2) б; 3) в; 4) г.

Завдання 16. У статистичних картках на підсудних були зазначені такі дані про строк позбавлення волі – 1, 3, 3, 3, 1, 5, 1, 1, 2, 5, 7, 5, 2, 2, 1, 4, 5, 4, 1, 2, 1, 1, 7, 3, 4, 4, 3, 4, 3, 4, 3, 4, 3, 2, 1, 2. На підставі наведених даних проведіть групування засуджених залежно від строку позбавлення волі, побудувавши дискретний ряд розподілу.

Завдання 17. Адміністративні правопорушення призвели до стягнення таких сум штрафів у гривнях: 17, 51, 51, 51, 17, 85, 17, 17, 34, 85, 119, 85, 34, 34, 17, 68, 85, 68, 17, 34, 17, 17, 119, 51, 68, 68, 51, 68, 51, 68, 51, 68, 51, 34, 17, 34, 68, 51, 17, 119, 85, 119, 17. На підставі наведених даних проведіть групування штрафів залежно від суми, побудувавши інтервальний ряд розподілу з трьома рівними інтервалами.

Завдання 18. Виявлення і вивчення взаємозв'язку між явищами проводиться у статистиці за допомогою групувань:

Завдання 15. Виявлення і вивчення взаємозв'язку між явищами проводиться у статистиці за допомогою групувань:

Завдання 15. Виявлення і вивчення взаємозв'язку між явищами проводиться у статистиці за допомогою групувань:

Практичне заняття 4

Тема 4. Узагальнюючі характеристики варіації правових явищ та дисперсійний аналіз

Питання для усного опитування та дискусії

1. Суть показників варіації. Види показників варіації та способи їх розрахунку.
2. Застосування показників варіації у правовій статистиці.
3. Методика застосування дисперсійного аналізу в діяльності правоохоронних органів.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: варіація правових явищ, дисперсійний аналіз.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Суть показників варіації. Види показників варіації та способи їх розрахунку. Коефіцієнт варіації. Застосування коефіцієнта варіації для встановлення однорідної сукупності. Застосування показників варіації у правовій статистиці.

Поняття дисперсійного аналізу. Оцінка впливу чинників на результативну ознаку. Застосування дисперсійного аналізу для кількісної оцінки впливу соціально-демографічних, економічних та правових чинників на рівень правопорушень.

Статистичні сукупності можуть мати однакові значення середньої, але значно відрізнятися коливаннями індивідуальних даних. За характером і ступенем відхилення (варіації) ознаки можна зробити висновок щодо якісної однорідності статистичної сукупності та надійності самої середньої.

Вивчення варіації ознаки необхідне для наукової організації вибіркового спостереження, дисперсійного і кореляційного аналізу.

Практичні завдання

Завдання 1. Ряд розподілу кримінальних справ за строком розслідування має такий вигляд:

Тривалість розслідування кримінальних справ, днів	Кількість справ
3	26
4	65
5	42
6	17
Разом	150

Визначте середню тривалість розслідування однієї кримінальної справи та її модальний та медіальний рівні. Напишіть висновки.

Завдання 2. Розподіл обвинувачених у справах про розкрадання державного або колективного майна характеризується такими даними:

Число обвинувачених на одну справу	Число справ
1	50
2	60
3	30

Число обвинувачених на одну справу	Число справ
4	20
5	10
Разом	170

Визначте середнє число обвинувачених, яке припадає на одну справу, його модальний і медіальний рівні. Напишіть висновки.

Завдання 3. Розподіл засуджених у справах приватного обвинувачення за строком виправних робіт характеризується такими даними:

Строк виправних робіт, місяців	Число засуджених, % до підсумку
до 1 місяця	20
1-3	40
3-6	30
6-12	10
Разом	100

Визначте середній строк виправних робіт даної групи засуджених, його модальне і медіальне значення. Напишіть висновки.

Завдання 4. Розподіл засуджених за хуліганство за строком позбавлення волі має такий вигляд:

Строк позбавлення волі, місяців	Число засуджених
до 1 року	40
1-2	80
2-3	20
3-5	10
Разом	150

Визначте середній строк позбавлення волі, моду і медіану цього показника. Напишіть висновки.

Завдання 5. Розподіл адміністративних правопорушень за сумою штрафу має такий вигляд:

Інтервали групування за сумою штрафу, грн.	Число правопорушень
до 60	50
60-70	100
70-80	140
80-90	90
90 і більше	70
Разом	450

Визначте середню суму штрафу, яка припадає на одне адміністративне правопорушення, моду і медіану суми штрафу, а також показники її варіації. Напишіть висновки.

Завдання 6. Розподіл цивільних справ за вартістю має такий вигляд:

Інтервали групування за вартістю позову, грн.	Число цивільних справ, % до підсумку
до 100	10
100-200	30
200-400	40
400-600	15
600 і більше	5
Разом	100

За наведеними даними обчисліть середню вартість позову, середнє лінійне відхилення і лінійний коефіцієнт варіації. Напишіть висновки

Завдання 7. Залишок незакінчених кримінальних справ у судах окремого регіону на кінець року становив:

Інтервали групування за залишком незакінчених	Число справ
---	-------------

справ	
до 3	3
3-6	6
6-10	9
10 і більше	2
Разом	20

За наведеними даними обчисліть середній залишок незакінчених кримінальних справ, дисперсію, середнє квадратичне відхилення і квадратичний коефіцієнт варіації. Поясніть зміст обчислених характеристик.

Завдання 8. Розподіл засуджених за злочини проти особистої власності громадян за віком характеризується такими даними:

Вікові групи, років	кількість засуджених, % до підсумку
14-17	2
18-19	3
20-24	6
25-29	14
30-39	26
40-49	22
50-59	16
60 і старше	11
Разом	100

Обчисліть розмах варіації віку засуджених та лінійний і квадратичний коефіцієнти варіації. Поясніть зміст обчислених характеристик.

Завдання 9. Сума накладеного штрафу за адміністративні правопорушення в галузі шляхового господарства становила:

№ адміністративного правопорушення	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сума накладеного штрафу, грн.	47	51	52	38	40	48	53	42	39	50

Визначте й проаналізуйте показники варіації суми накладеного штрафу.

Практичне заняття 5

Тема 5. Статистичне вивчення динаміки суспільно-правових явищ. Способи прогнозування правових явищ

Питання для усного опитування та дискусії

1. Суть рядів динаміки та їх види. Правила побудови рядів динаміки.
2. Показники аналізу рядів динаміки. Розрахунок середніх рівнів ряду динаміки.
3. Розрахунок показників сезонності.
4. Методика прогнозування суспільно-правових явищ.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: статистичне вивчення динаміки, індекс сезонності, статистичне прогнозування, метод статистичних рівнянь залежностей.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Динамічний ряд – основа аналізу та прогнозування розвитку суспільно-правових явищ. Основні характеристики ряду динаміки. Види динамічних рядів. Визначення середнього рівня правового показника в динаміці. Показники інтенсивності розвитку правових явищ: абсолютний приріст, темп росту, темп приросту, абсолютне значення 1 % приросту. Розрахунок середніх темпів росту і приросту динамічного ряду. Коефіцієнт випередження.

Аналіз структури і структурних зрушень суспільно-правових явищ. Вимірювання сезонних коливань. Індекс сезонності. Узагальнюючі показники сезонності.

Методи перетворення динамічних рядів і вивчення тенденцій розвитку правових явищ. Прогнозування рівня динамічного ряду на основі середнього темпу росту.

Аналітичне вирівнювання, його суть, способи обчислення параметрів трендового рівняння. Їх правовий зміст і використання для прогнозування рівнів соціально-правових показників. Застосування методу статистичних рівнянь залежностей для прогностичних розрахунків.

У результаті вивчення цієї теми студенти повинні розуміти суть поняття “ряд динаміки”, знати його види, вивчити основні показники, які характеризують ряди динаміки та способи їх обчислення.

Слід зазначити, що кожний ряд динаміки складається з двох елементів: переліку хронологічних дат (моментів) або інтервалів часу; конкретних значень відповідних статистичних показників, які називаються рівнями ряду.

Знати, що залежно від виду наведених показників існують ряди динаміки: абсолютних, відносних і середніх величин. Залежно від того, як характеризується елемент часу, до якого належать рівні ряду динаміки, розрізняють два їх види: моментний та інтервальний. За охопленням (повнотою часу) динамічні ряди поділяються на: повні, в яких дати (періоди) ідуть послідовно (одна за одною), та неповні, що характеризуються нерівними часовими інтервалами. За кількістю показників є такі ряди динаміки: одновимірні, в яких змінюються в часі один показник, і багатовимірні, коли змінюються в часі два або більше показників.

Практичні завдання

Завдання 1. Динаміка кількості злочинів, зареєстрованих в області за 1996-2004 роки, характеризується такими даними:

Рік	Число зареєстрованих злочинів, випадків					
	Всього, тисяч	у тому числі				
		тяжких	розбійних нападів	пограбувань	розкрадання державного або колективного майна	крадіжок особистого майна громадян, тисяч
1996	20,9	2615	197	1497	2599	10,0
1997	23,7	3031	229	2028	3124	11,8
1998	29,0	4918	363	3313	4338	13,0
1999	31,5	9334	496	3624	4327	12,3
2000	32,1	14181	556	4002	3902	11,7
2001	36,6	15990	504	4505	4331	12,1
2002	31,3	12902	438	3322	3287	10,4
2003	31,2	12754	372	3003	2598	9,7
2004	28,9	10893	350	2411	1825	8,9

Визначте базисні й ланцюгові показники динаміки: абсолютні прирости, темпи зростання, темпи приросту, абсолютні значення 1% приросту. Поясніть взаємозв'язок базисних і ланцюгових характеристик динаміки. Напишіть висновки.

Завдання 2. Динаміка кількості засуджених за вироками судів, що набрали законної чинності, за деякі види злочинів в області за 1996-2004 роки, характеризується такими даними:

Рік	Кількість засуджених, осіб		
	Усього	у тому числі	
		за розкрадання державного або колективного майна	за розбій
1996	4140	336	190
1997	4531	360	218
1998	5693	540	328
1999	7909	680	341
2000	7851	672	368
2001	9139	883	295

2002	9797	890	312
2003	10866	811	363
2004	10286	653	298

Визначте ланцюгові й базисні показники динаміки кількості засуджених: абсолютні прирости, темпи зростання, темпи приросту, абсолютне значення 1% приросту. Поясніть взаємозв'язок між ланцюговими і базисними характеристиками. Напишіть висновки.

Завдання 3. Динаміка кількості осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, в Україні за 1996-2003 роки характеризується такими даними:

Рік	Кількість осіб тис. ос.			
	Усього	в тому числі за:		
		дрібне хуліганство	посягання на встановлений порядок управління	посягання на власність
1	6,5	290,2	327,0	59,7
2	7,8	332,3	342,3	59,3
3	5,7	391,0	437,3	52,1
4	11,8	483,7	479,0	68,3
5	16,0	527,0	536,8	78,1
6	22,4	541,5	576,9	87,4
7	15,0	514,0	514,9	84,4
8	14,2	393,9	520,4	40,9

Визначте в середньому за рік по кожному динамічному ряду: середній рівень, абсолютний приріст, темп зростання і приросту. Напишіть висновки.

Завдання 4. Кількість цивільних справ, розглянутих судами у звітному році, становила 599,8 тисячі, в тому числі про розірвання шлюбу – 157,8 тисячі, а в базисному році – відповідно 483,5 і 172,2 тисячі. Визначте середньорічний абсолютний приріст, середньорічний темп зростання та приросту. Напишіть висновки.

Завдання 5. Кількість нотаріальних контор у звітному році в Україні становила 814 а в базисному – 729, кількість нотаріальних дій – відповідно 9710 тисяч і 4532 тисячі. Обчисліть середньорічний абсолютний приріст, середньорічний темп зростання і приросту кількості нотаріальних контор і нотаріальних дій. Напишіть висновки.

Завдання 6. Кількість підлітків, які перебували на обліку в кримінальній міліції у справах неповнолітніх в Україні з 1996 по 2003 роки, наведена в таблиці:

Рік	Кількість підлітків на кінець року, тис. ос..
1	66,1
2	67,0
3	66,7
4	71,0
5	72,7
6	67,0
7	52,8
8	49,9

Визначте середньорічну кількість підлітків, які були на обліку з 1996 по 2003 роки. Обґрунтуйте форму середньої, яку використали при розрахунках.

Завдання 7. Динаміка кількості неповнолітніх, засуджених за окремі види злочинів, характеризується такими даними:

Рік	Кількість неповнолітніх, засуджених за	
	розкрадання державного або колективного майна, тис.ос.	крадіжки приватного майна громадян, тис.ос.
1	2,7	3,7
2	2,6	4,6
3	3,0	4,2
4	4,1	4,0
5	4,8	5,3

6	5,0	6,0
7	5,4	7,3
8	4,9	7,1

Опишіть тенденцію кількості неповнолітніх, засуджених за наведені види злочинів, лінійним рівнянням тренду; поясніть зміст параметрів цього рівняння; визначте очікуваний рівень кількості неповнолітніх у 2004 році, припускаючи, що виявлена тенденція збережеться. Напишіть висновки.

Завдання 8. Розподіл засуджених за основними мірами покарання в Україні за два роки, характеризується такими даними, %:

Міра покарання	Базисний період	Звітний період
Позбавлення волі	37,8	35,1
Позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку	9,9	21,1
Виправні роботи без позбавлення волі	22,0	13,3
Умовне позбавлення волі й виправні роботи з випробувальним строком	2,8	17,6
Штраф	16,6	9,8
Інші міри покарання	10,9	3,1
Разом	100,0	100,0

Завдання 9. Склад засуджених за віком в Україні за два роки характеризується такими даними:

Вікова група	Базисний період	Звітний період
14-17	12,1	7,7
18-24	24,5	24,9
25-29	21,0	18,3
30 і старше	42,4	49,1
Разом	100,0	100,0

Обчисліть і проаналізуйте квадратичний коефіцієнт структурних зрушень у складі засуджених за віком в динаміці.

Завдання 10. Динаміка засуджених в області за вироками судів, що набрали законної чинності наведена в таблиці:

Рік	Кількість засуджених за вироками судів, що набрали законної чинності, тис.ос.
1	6,5
2	6,0
3	5,2
4	4,3
5	4,2
6	4,0
7	3,5
8	3,9
9	5,0
10	5,4
11	6,0
12	6,1
13	6,4
14	6,2

Проведіть згладжування ряду динаміки методом тричленної плинної середньої. Напишіть висновки щодо загальної тенденції розвитку злочинності.

Практичне заняття 6

Тема 6. Особливості застосування індексного методу в правовій статистиці

Питання для усного опитування та дискусії

1. Суть, види та роль статистичних індексів у вивченні суспільно-правових процесів.
2. Особливості застосування статистичних індексів у правовій статистиці.
3. Системи статистичних індексів та їх практичне застосування в діяльності правоохоронних органів та судів.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: індексний метод, система статистичних індексів.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Суть індексів, їх роль у вивченні суспільно-правових процесів. Види статистичних індексів. Методологічні принципи побудови індексів. Індивідуальні та загальні, базисні й ланцюгові статистичні індекси. Взаємозв'язок індексів. Визначення впливу окремих факторів на динаміку результативного показника. Індекси середніх величин. Особливості застосування статистичних індексів у правовій статистиці.

Практичні завдання

Завдання 1. В таблиці наведені дані про кількість скоєних злочинів за два періоди в окремому регіоні:

Злочини	Кількість скоєних злочинів		Коефіцієнт тяжкості злочинів
	Базисний період	звітний період	
Умисні тяжкі тілесні ушкодження	100	95	3,5
Крадіжки особистого майна	200	210	1,5
Хуліганство	300	280	1,5

Визначте загальний тотальний індекс "тяжкості" (суспільної небезпеки) злочинності.

Завдання 2. Наведено дані про загальну кількість цивільних справ та чисельність судів у судах міста за два періоди:

Район міста	Базисний період		Звітний період	
	кількість розглянутих справ	чисельність суддів, ос.	кількість розглянутих справ	чисельність суддів, ос.
1	120	20	200	25
2	280	40	450	50
3	150	30	210	35
Разом	550	90	860	110

1. Визначте середнє число справ, яке припадає на одного суддю в кожному районі міста та у місті в цілому.
2. Проаналізуйте зміну середнього числа справ на одного суддю по місту в цілому за допомогою індексів змінного складу, фіксованого складу та структурних зрушень.

Напишіть висновки.

Завдання 3. Наведено дані про число осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, та суму стягненого з них штрафу за видами правопорушень:

Види правопорушень	Число осіб притягнутих до адміністративної відповідальності, ос.	Сума стягненого штрафу, тис.грн.
--------------------	--	----------------------------------

	базисний період	звітний період	базисний період	звітний період
Посягання на власність	60	70	30000	42000
Посягання на встановлений порядок управління	300	330	30000	39600
Посягання на громадський порядок	1240	1300	24800	32500
Разом	1600	1700	84800	114100

- 1) Визначте суму стягненого штрафу, яка припадає на одного адміністративного правопорушника по кожному виду правопорушень і в цілому в базисному і звітному періодах.
- 2) Проаналізуйте зміну середньої суми штрафу, яка припадає на одного правопорушника по усіх видах злочинів за допомогою індексів змінного складу, фіксованого складу і структурних зрушень.
Напишіть висновки.

Завдання 4. Наведено дані про адміністративні правопорушення деяких видів:

Види правопорушень	Число осіб, на яких накладено штраф, ос.		Сума стягненого штрафу, тис.грн.	
	Базисний період	звітний період	базисний період	звітний період
В галузі охорони праці та здоров'я населення	5300	7100	383,2	380,2
В промисловості, будівництві, енергетиці	2100	2200	86,1	116,6
В галузі сільського господарства	60	100	5,6	5,3
Разом	7460	9400	474,9	502,1

- 1) Визначте суму стягненого штрафу, яка припадає на одного правопорушника по кожній галузі і в цілому в базисному і звітному періодах.
- 2) Проаналізуйте зміну середньої суми стягненого штрафу, яка припадає на одного правопорушника, по всіх галузях в цілому за допомогою за допомогою індексів змінного складу, фіксованого складу і структурних зрушень.
Напишіть висновки.

Завдання 5. Наведено дані про економічні правопорушення в регіоні за два періоди:

Види правопорушень	Кількість засуджених у базисному періоді, тис.ос.	Індивідуальні індекси злочинності з урахуванням їх суспільної небезпеки
Виробництво недоброякісної продукції	5,0	2,09
Приписки та інші перекручення звітності	4,3	1,62
Умисне знищення державного, колективного чи індивідуального майна	1,4	2,29
Зняття забороненими видами індивідуальної трудової діяльності	9,3	1,70
Обман покупців і замовників	5,0	1,28

Визначте: 1) загальний індекс злочинності з урахування суспільної небезпеки злочинів; 2) приріст умовного числа злочинів з урахуванням ступеня їх суспільної небезпеки. Напишіть висновки.

Завдання 6. Наведено дані про економічні злочини в регіоні за два періоди:

Види злочинів	Кількість зареєстрованих злочинів за період		Кількість умовно зареєстрованих злочинів з урахуванням їх суспільної небезпеки за період	
	базисний	звітний	базисний	звітний
Продаж недоброякісної продукції	400	500	500	1040
Умисне знищення державного, колективного чи індивідуального майна	200	380	140	310
Розкрадання майна в особливо великих розмірах	1500	2000	5000	6400
Хабарництво	300	450	430	700

Визначте: 1) середні показники суспільної небезпеки економічних злочинів у базисному та звітному періодах; 2) індекс середнього показника суспільної небезпеки економічних злочинів; 3) індекс середнього показника суспільної небезпеки економічних правопорушень при фіксованому складі злочинів на рівні поточного періоду; 4) індекс впливу зміни складу економічних правопорушень на зростання середнього показника суспільної небезпеки цих злочинів. Напишіть висновки.

Завдання 7. Наведено дані про економічні порушення по місту за два періоди:

Види злочинів	Кількість зареєстрованих злочинів за період		Кількість умовно зареєстрованих злочинів з урахуванням їх суспільної небезпеки за період	
	базисний	звітний	базисний	звітний
Виготовлення та збут фальшивих грошей та цінних паперів	300	440	696	1144
Порушення правил про валютні операції	600	400	798	580
Приховування валютного прибутку	30	50	34	62

Визначте: 1) індивідуальні індекси по кожному виду злочинів; 2) загальні індекси злочинності (з урахування і без урахування ступеня суспільної небезпеки різних видів злочинів); 3) середні показники суспільної небезпеки економічних правопорушень в базисному та звітному періодах; 4) індекс впливу зміни складу економічних правопорушень на зростання середнього показника суспільної небезпеки цих злочинів. Напишіть висновки.

Завдання 8. Наведено дані про економічні правопорушення в регіоні за два періоди:

Види злочинів	Кількість засуджених за період, ос.		Коефіцієнт суспільної небезпеки економічних правопорушень
	базисний	звітний	
Розкрадання державного або колективного майна шляхом крадіжки засуджено – до позбавлення волі - до виправних робіт	92	100	x
	52	65	2,00
	40	35	0,66
Розкрадання державного або колективного майна шляхом привласнення, розтрати, зловживання	400	420	x
	310	350	3,00
	90	70	0,66

засуджено – до позбавлення волі - до виправних робіт			
Ухилення від сплати податків	190	220	x
засуджено – до позбавлення волі	20	40	1,00
- до виправних робіт	170	180	0,33
Шахрайство	50	40	x
засуджено – до позбавлення волі	30	25	1,00
- до виправних робіт	20	15	0,33
Хабарництво	55	60	x
засуджено – до позбавлення волі	15	25	1,5
- до виправних робіт	40	35	0,33

Визначте: 1) індивідуальні індекси по кожному виду злочинів; 2) загальні (тотальні) індекси злочинності (з урахуванням та без урахування ступеня суспільної небезпеки різних видів злочинів); 3) загальний індекс, який характеризує вплив зміни ступеня суспільної небезпеки правопорушень на зростання злочинності в регіоні. Напишіть висновки.

Завдання 9. Наведено дані про господарські правопорушення по одному з регіонів за два періоди:

Види злочинів	Кількість засуджених за вироками судів, за період, тис.ос.		Коефіцієнт суспільної небезпеки господарських правопорушень
	базисний	звітний	
Виробництво недоброякісної продукції	4,0	5,0	x
засуджено – до позбавлення волі	1,0	3,0	3,00
- до виправних робіт	3,0	2,0	0,66
Приписки та інші перекручення звітності	3,0	4,5	x
засуджено – до позбавлення волі	1,0	2,0	3,00
- до виправних робіт	2,0	1,5	0,66
Умисне знищення державного, колективного чи індивідуального майна	2,0	3,8	x
засуджено – до позбавлення волі	0,2	1,8	1,00
- до виправних робіт	1,8	2,0	0,66
Зняття забороненими видами індивідуальної трудової діяльності	6,0	6,7	x
засуджено – до позбавлення волі	2,0	3,7	4,00
- до виправних робіт	4,0	3,0	0,33
Обман покупців і замовників	15,0	20,0	x
засуджено – до позбавлення волі	10,0	14,0	2,00
- до виправних робіт	5,0	6,0	6,00

Визначте: 1) індивідуальні індекси по кожному виду злочинів; 2) загальні (тотальні) індекси злочинності (з урахуванням та без урахування ступеня суспільної небезпеки різних видів злочинів); 3) загальний індекс, який характеризує вплив зміни ступеня суспільної небезпеки правопорушень на зростання злочинності в регіоні.

Напишіть висновки.

Практичне заняття 7

Тема 7. Статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень на основі методу статистичних рівнянь залежностей

Питання для усного опитування та дискусії

1. Класифікація взаємозв'язків суспільно-правових явищ.
2. Суть методу статистичних рівнянь залежностей.
3. Методика статистичного моделювання на основі методу статистичних рівнянь залежностей.

Аудиторна письмова робота

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень, метод статистичних рівнянь залежностей.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Статистичні залежності. Виявлення об'єктивно існуючих взаємозв'язків між соціальними явищами і процесами. Види та типи взаємозв'язку між чинниками та результативними показниками. Оцінка стійкості зв'язку.

Вибір статистичних рівнянь залежностей (одночинникових та багаточинникових). Нормативні розрахунки чинників та результативних показників.

Студенти повинні розуміти, що всі явища в природі та суспільстві відбуваються у взаємозалежності та взаємообумовленості, оскільки вони формуються під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів. Суспільні явища органічно пов'язані між собою, залежать одне від одного і обумовлюють одне одного.

Одним із найважливіших завдань правової статистики є вивчення взаємозв'язків соціально-правових явищ, виявлення та вимір причинних залежностей. Практична правова діяльність та наукові дослідження сфери правових відносин висувають безліч конкретних завдань, які можуть бути реалізовані лише аналітичним підходом, використанням широкого спектра методів статистичного аналізу.

Статистичні закономірності взаємозв'язків між ознаками є причинно-наслідковими. Для виникнення певного наслідку необхідні причини та умови, які називають факторами. Ознака, яка характеризує наслідок дії фактора або факторів, має назву результативної. Відповідно, ознака, яка характеризує причину або умову, називається факторною.

Усі численні взаємозв'язки між ознаками, котрі характеризують соціально-економічні явища і процеси, можна поділити на дві групи:

- функціональні (детерміновані) зв'язки;
- стохастичні (ймовірнісні або кореляційні) зв'язки.

У правових явищах функціональна залежність, як правило, не зустрічається.

При стохастичному (кореляційному) зв'язку одному значенню факторної ознаки (X) може відповідати декілька значень результативної ознаки (Y). Важливою особливістю цих зв'язків є те, що вони мають риси статистичної закономірності та проявляються у масі спостережень, при достатньо великій чисельності сукупності.

Слід знати, що за напрямком зміни факторної та результативної ознак зв'язки поділяються на прямі та обернені; за аналітичним вираженням зв'язки поділяються на прямолінійні та криволінійні; залежно від кількості факторних ознак розрізняють однофакторні (парні) та багатофакторні (множинні) зв'язки.

Студенти повинні розуміти сутність таких прийомів виявлення щільності зв'язку між показниками досліджуваних явищ, як балансовий метод, метод порівняння паралельних рядів, метод статистичних групувань, графічний метод, кореляційний метод аналізу зв'язків.

Кореляційний аналіз зв'язку, як правило, здійснюють після встановлення його наявності та характеру (прямий чи обернений) в процесі інших видів статистичного аналізу.

Найважливішою характеристикою кореляційного зв'язку є лінії регресії, тобто функція, котра пов'язує середні значення факторної та результативної ознак (X та Y). Як відомо, більшість соціально-економічних показників формується під впливом не одного, а багатьох факторів. Метод побудови моделі такого зв'язку має назву багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу. У цьому випадку результативна ознака (Y) пов'язується з допомогою рівняння множинної регресії з двома або більше факторними ознаками (X₁, X₂, X₃, ..., X_m). Найважливішими умовами побудови багатофакторної моделі зв'язку є достатня кількість одиниць у сукупності.

Практичні завдання

Завдання 1. За даними вибіркового обстеження засуджених за хуліганство: 1) визначте функцію, яка відображає залежність кількості злочинів від середнього рівня споживання спиртних напоїв; 2) оцініть параметри рівняння регресії, дайте їм економічну інтерпретацію; 3) за допомогою лінійного коефіцієнта кореляції оцініть тісноту зв'язку; 4) використовуючи F-критерій, перевірте істотність зв'язку з імовірністю 0,95. Напишіть висновки.

Номер регіону	Середній рівень споживання спиртних напоїв	Кількість засуджених за хуліганство на 100 тис. чоловік населення у віці 14 років і старші, ос.
1	3,5	85
2	4,0	87
3	4,5	86
4	5,0	91
5	5,5	103
6	6,0	110
7	6,5	120

Завдання 2. В таблиці наведені дані про розподіл 450 засуджених за різні види злочинів за статтю та віком:

Вік, років	Стать		Разом
	чоловіки	жінки	
18-24	200	100	300
25-29	120	30	150
Разом	320	130	450

Оцініть тісноту зв'язку між наведеними ознаками за допомогою коефіцієнта асоціації. Перевірте його істотність з імовірністю 0,95. Напишіть висновки.

Завдання 3. Результати вибіркового обстеження неповнолітніх, які не працюють і не навчаються, наведені в таблиці:

Номер населеного пункту	Частка неповнолітніх які не працюють і не навчаються, в загальній кількості населення, %	Коефіцієнт злочинності (на 100тис. населення у віці 14-18 років, ос.)
1	12,5	35
2	8,7	44
3	3,4	26
4	15,0	62
5	1,2	30
6	8,7	37
7	5,6	27
8	13,0	53
9	6,2	45
10	11,7	58

За цими даними: 1) користуючись коефіцієнтом рангової кореляції Спірмена, визначте тісноту зв'язку між рівнем незайнятості неповнолітніх та коефіцієнтом злочинності; 2) перевірте істотність зв'язку з імовірністю 0,95. Напишіть висновки.

Завдання 4. За даними 10%-ного вибіркового обстеження розглянутих цивільних справ у судах першої інстанції оцініть тісноту зв'язку між кількістю розглянутих справ і часткою справ, закінчених провадженням за допомогою коефіцієнта кореляції рангів. Перевірте істотність зв'язку з імовірністю 0,95. Напишіть висновки.

Номер суду	Кількість розглянутих цивільних справ	Частка справ, закінчених провадженням у загальній кількості розглянутих справ, %
------------	---------------------------------------	--

Номер суду	Кількість розглянутих цивільних справ	Частка справ, закінчених провадженням у загальній кількості розглянутих справ, %
1	154	90,0
2	26	100,0
3	80	100,0
4	180	76,0
5	90	91,0
6	30	94,0
7	200	70,0
8	82	100,0
9	75	88,0
10	67	100,0
11	49	94,0
12	95	100,0
13	115	90,0
14	98	80,0
15	25	100,0

Практичне заняття 8

Тема 8. Організація вибіркового спостереження в діяльності правоохоронних органів

Питання для усного опитування та дискусії

1. Суть та види вибіркового спостереження.
2. Способи розрахунку похибок вибіркового спостереження.
3. Способи розрахунку необхідної кількості одиниць вибіркового спостереження.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: вибіркоче спостереження, похибка вибірки, необхідна кількість вибірки.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах.

Суть вибіркового спостереження. Види вибіркового спостереження. Способи розрахунку похибок вибіркового спостереження. Способи розрахунку необхідної кількості одиниць вибіркового спостереження.

Вибіркове спостереження в кримінології.

У результаті вивчення цієї теми студенти повинні засвоїти основні положення вибіркового спостереження. Завжди привабливим є не вивчати всі одиниці сукупності, а відбирати лише частину, за якою можна було б зробити висновки про властивості сукупності в цілому. Методика вибіркового спостереження досконало розроблена математичною статистикою. Теорія вибіркового спостереження базується на статистичних закономірностях, які формуються і виявляються в масових явищах та процесах. Ця властивість закономірностей отримала назву закону великих чисел. Математичною основою закону великих чисел є теорія ймовірності.

Практичне значення теорії ймовірності та закону великих чисел полягає в тому, що вони покладені в основу вибіркового методу. На теорії ймовірності базуються статистичні методи аналізу, кримінологічного прогнозування злочинності та вирішення інших задач.

Студенти повинні знати переваги вибіркового спостереження порівняно з суцільним спостереженням та причини проведення вибіркового спостереження. Знати, що умовою проведення вибіркового спостереження є правильний відбір одиниць сукупності, який забезпечує достатню кількість відібраних одиниць та об'єктивний відбір, що забезпечує однакову можливість кожній одиниці сукупності потрапити у вибірку.

Необхідно знати, що являє собою генеральна сукупність і вибіркова сукупність. Розрізнити основні види відбору: власне-випадковий (повторний і неповторний); механічний; розшарований.

Студенти повинні розуміти, що показники генеральної сукупності відрізняються від показників вибіркової сукупності. Відхилення узагальнених показників вибіркової сукупності від зведених характеристик генеральної сукупності називається помилками вибірки, які виникають внаслідок самого факту відбору.

Помилка вибірки залежить від чисельності вибіркової сукупності і ступеня варіації досліджуваної ознаки. Показники генеральної сукупності відрізняються від показників вибіркової сукупності на величину похибки репрезентативності. Студенти повинні знати, як розраховується середня та гранична помилки репрезентативності.

Практичні завдання

Завдання 1. Для визначення терміну оплати штрафів проведено вибірку 40 оформлених документів, по яких середній термін оплати склав 15 днів із середнім із середнім квадратичним відхиленням 6 днів. Визначте з ймовірністю 0,954 розмір помилки середнього терміну оплати всіх штрафів протягом даного року.

Завдання 2. За даними вибіркового вивчення 50 документів про штрафи виявлено, що в 5 випадках штрафи не стягнуті. Потрібно з ймовірністю 0,954 встановити довірчий інтервал частки оплати штрафів без порушення терміну оплати.

Завдання 3. Визначте кількість спостережень моментного відбору та чисельність одиниць вибірки, якщо вивчення явища потрібно провести з точністю 99,7% та граничною похибкою 2%. Спостереження необхідно проводити протягом 10 днів для 30 одиниць спостереження.

Завдання 4. Визначте оптимальний обсяг вибірки для повторного механічного відбору з ймовірністю 0,954 за умови, що вік засуджених у генеральній сукупності коливається від 14 до 60 років, а гранична помилка середнього віку засуджених не повинна перевищувати 0,5 року.

Завдання 5. Визначте оптимальний обсяг вибірки для повторного механічного відбору для визначення частки засуджених за тяжкі злочини з ймовірністю 0,954 за умови, що гранична помилка частки засуджених не повинна перевищувати 0,05.

Завдання 6. Визначте оптимальний обсяг вибірки для неповторного механічного відбору з ймовірністю 0,954 за умови, що термін позбавлення волі засуджених у генеральній сукупності, обсяг якої дорівнює 1 000 осіб, коливається від 1 до 15 років, а гранична помилка середнього терміну позбавлення волі засуджених не повинна перевищувати 0,5 року.

Завдання 7. У результаті проведення вибіркового спостереження (вибірка – 900 засуджених) з'ясувалося, що частка жінок серед засуджених у регіоні дорівнює 9,5 %. З ймовірністю 0,954 визначте граничну помилку репрезентативності для частки жінок серед засуджених даного регіону.

Завдання 8. При вивченні строку покарання засуджених за злочини, які здійснені в стані сп'яніння, відібрано 200 осіб. При випадковому повторному відборі засуджених по області у вибірці за строками покарання вони розподілилися таким чином:

Строк покарання	до 3	3–5	5–7	7–9	понад 9
Кількість засуджених	42	63	51	28	16

Середній строк позбавлення волі – 5,0 років, $\delta_0^2 = 6,4$. Визначте для генеральної сукупності (з ймовірністю 0,997):

- а) можливі межі середнього строку покарання;
- б) можливі межі частки покараних строком на 5 років і більше.

1.4. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студента є однією з основних складових оволодіння навчальним матеріалом і виконується в позааудиторний час, передбачений тематичним планом навчальної дисципліни.

Під час вивчення навчальної дисципліни студенти повинні навчитися самостійно мислити, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички із застосування у практичній роботі менеджера статистичних методів. Відповіді на питання повинні бути стисло законспектовані з обов'язковими посилання на використані джерела.

Форма контролю самостійної роботи – перевірка конспекту або обговорення на практичному занятті. Питання самостійної роботи виносяться на поточний, модульний і підсумковий семестровий контроль.

З метою самостійного визначення рівня засвоєння теоретичного матеріалу студентам пропонуються питання для самоконтролю набутих знань.

Тема 1. Загальні основи правової статистики. Організація статистичного спостереження в правоохоронних органах

1. Предмет та об'єкт правової статистики. Статистичні методи аналізу правових показників.

2. Організація і завдання правової статистики.

3. Поняття статистичного спостереження. Форми, види і способи статистичного спостереження.

4. Контроль точності й вірогідності даних спостереження.

5. Документи первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили та руху кримінальних справ (протоколів). Діюча система звітності в судах, органах прокуратури, юстиції та внутрішніх справ.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.

2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Предмет та об'єкт правової статистики.

2. Організація і завдання правової статистики.

3. Етапи статистичного дослідження в правоохоронних органах.

4. Статистичні методи аналізу правових показників.

5. Поняття статистичного спостереження. Форми, види і способи статистичного спостереження.

6. Контроль точності й вірогідності даних спостереження.

7. Документи первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили та руху кримінальних справ (протоколів). Діюча система звітності в судах, органах прокуратури, юстиції та внутрішніх справ.

8. Статистичний аналіз стану злочинності. Завдання статистичного аналізу злочинності.

9. Загальнодержавні та відомчі заходи, що спрямовані на локалізацію та нейтралізацію злочинності.

10. Завдання та обов'язки міліції, згідно з Законом України "Про міліцію".

11. Оцінка ефективності роботи органів внутрішніх справ на основі системи показників їх діяльності.

12. Оцінка ефективності роботи прокурора.

13. Система показників, що характеризують ефективність роботи судів.

14. Джерела статистичних даних про діяльність судів.

15. Завдання та обов'язки міліції, згідно з Законом України "Про міліцію";

16. Джерела статистичних даних про діяльність правоохоронних органів.

Тема 2. Система показників правової статистики. Абсолютні, відносні і середні величини

1. Система показників кримінально-правової, цивільно-правової та адміністративно-правової статистики. Коефіцієнт розкриття злочинів, злочинності, злочинної активності та судимості.
2. Види, суть і форма вираження абсолютних та відносних показників правової статистики.
3. Поняття і види середніх величин, техніка їх обчислення. Способи розрахунку моди та медіани.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.
2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Система показників кримінально-правової, цивільно-правової та адміністративно-правової статистики.
2. Показники статистики слідчих органів та прокуратури. Система показників судових органів.
3. Показники правової статистики на етапі досудового розслідування, кримінального та цивільного судочинства.
4. Показники, що характеризують адміністративні постанови й рішення про правопорушення.
5. Коефіцієнт розкриття злочинів, злочинності, злочинної активності та судимості.
6. Види, суть і форма вираження абсолютних та відносних показників правової статистики.
7. Поняття і види середніх величин, техніка їх обчислення.
8. Способи розрахунку моди та медіани.
9. Поняття і види середніх величин, техніка їх обчислення;
10. Види, суть і форма вираження абсолютних та відносних показників правової статистики.

Тема 3. Зведення, викладення і групування статистичних даних

1. Суть і види статистичного зведення.
2. Методи викладення узагальненої статистичної інформації.
3. Завдання та види статистичних групувань.
4. Застосування групувань у правовій статистиці.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.
2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Суть і види статистичного зведення.
2. Методи викладення узагальненої статистичної інформації.
3. Завдання та види статистичних групувань.
4. Розмір інтервалів у статистичних групуваннях.
5. Застосування групувань у правовій статистиці.

Тема 4. Узагальнюючі характеристики варіації правових явищ та дисперсійний аналіз

1. Суть показників варіації. Види показників варіації та способи їх розрахунку.
2. Застосування показників варіації у правовій статистиці.
3. Методика застосування дисперсійного аналізу в діяльності правоохоронних органах.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.
2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Суть показників варіації. Види показників варіації та способи їх розрахунку.
2. Застосування показників варіації у правовій статистиці.
3. Практичне застосування дисперсійного аналізу в діяльності правоохоронних органах.

Тема 5. Статистичне вивчення динаміки суспільно-правових явищ. Способи прогнозування правових явищ

1. Суть рядів динаміки та їх види. Правила побудови рядів динаміки.
2. Показники аналізу рядів динаміки. Розрахунок середніх рівнів ряду динаміки.
3. Розрахунок показників сезонності.
4. Методика прогнозування суспільно-правових явищ.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.

2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Розрахунок показників динаміки.
2. Розрахунок середніх рівнів ряду динаміки та середніх річних темпів росту і приросту.
3. Розрахунок індексів сезонності.
4. Методи перетворення динамічних рядів і вивчення тенденцій розвитку правових явищ.
5. Прогнозування рівня динамічного ряду на основі середнього темпу росту.
6. Застосування методу статистичних рівнянь залежностей для прогностичних розрахунків.
7. Прогнозування рівня динамічного ряду на основі середнього темпу росту;
8. Застосування методу статистичних рівнянь залежностей для прогностичних розрахунків.

Тема 6. Особливості застосування індексного методу в правовій статистиці

1. Суть, види та роль статистичних індексів у вивченні суспільно-правових процесів.
2. Особливості застосування статистичних індексів у правовій статистиці.
3. Системи статистичних індексів та їх практичне застосування в діяльності правоохоронних органів та судів.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.

2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Суть, види та роль статистичних індексів у вивченні суспільно-правових процесів.
2. Особливості застосування статистичних індексів у правовій статистиці.
3. Системи статистичних індексів та їх практичне застосування в діяльності правоохоронних органів та судів.

Тема 7. Статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень на основі методу статистичних рівнянь залежностей

1. Класифікація взаємозв'язків суспільно-правових явищ.
2. Суть методу статистичних рівнянь залежностей.
3. Методика статистичного моделювання на основі методу статистичних рівнянь залежностей.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.
2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Розрахунок параметрів одночинникових рівнянь залежностей.
2. Розрахунок параметрів множинних рівнянь залежностей.
3. Нормативні розрахунки рівнів чинників та результативних показників.

Тема 8. Організація вибіркового спостереження в діяльності правоохоронних органів

1. Суть та види вибіркового спостереження.
2. Способи розрахунку похибок вибіркового спостереження.
3. Способи розрахунку необхідної кількості одиниць вибіркового спостереження.

З цією метою необхідно:

1. Опрацювати за конспектом теоретичний матеріал з питань, що розглядалися під час лекції.
2. За рекомендованою літературою вивчити інші питання плану.

Питання для самоконтролю

1. Суть та види вибіркового спостереження.
2. Способи розрахунку похибок вибіркового спостереження.
3. Способи розрахунку необхідної кількості одиниць вибіркового спостереження.

1.5. Індивідуальні завдання

З цієї навчальної дисципліни можливе (за бажанням студента) виконання *наукових робіт* за наступною орієнтовною тематикою:

1. Загальні основи правової статистики. Організація статистичного спостереження в правоохоронних органах.
2. Статистичне вивчення злочинності та оцінка діяльності правоохоронних органів.
3. Система показників правової статистики. Зведення і викладення статистичних даних.
4. Використання відносних та середніх величин в правовій статистиці.
5. Групування матеріалів статистичного спостереження.
6. Статистичне вивчення динаміки суспільно-правових явищ.
7. Статистичне вивчення закономірностей ряду динаміки.
8. Особливості застосування індексного методу в правовій статистиці.
9. Узагальнюючі характеристики варіації правових явищ та дисперсійний аналіз.
10. Статистичне вивчення причинно-наслідкових зв'язків правопорушень на основі статистичних рівнянь залежностей.
11. Організація вибіркового спостереження в діяльності правоохоронних органів.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усно-письмового екзамену.

Питання для підсумкового контролю

1. Предмет статистики. Статистика і право.
2. Поняття правової статистики, її зв'язок з іншими суспільно-правовими науками.
3. Історія розвитку правої статистики. "Купонна система" обліку кримінальних справ у другій половині XIX століття.
4. Сучасний етап розвитку правової статистики. Завдання державної статистики.
5. Галузі правової статистики, їх зміст і структура.
6. Поняття статистичної сукупності.
7. Поняття статистичного спостереження, його значення для проведення статистичного дослідження у правоохоронних органах.
8. План статистичного спостереження, його структура.

9. Програмно-методологічні питання плану спостереження.
10. Об'єкт статистичного спостереження в кримінально-правовій, цивільно-правовій і адміністративно-правовій статистиці.
11. Одиниця спостереження і одиниця сукупності. Програма статистичного спостереження.
12. Організаційні питання плану спостереження.
13. Види спостереження за охопленням одиниць сукупності та часом проведення. Способи спостереження.
14. Документи первинного обліку правопорушень у правоохоронних органах.
15. Статистична звітність органів внутрішніх справ, прокуратури, судів.
16. Перелік джерел статистичної інформації про економічні злочини.
17. Контроль точності і вірогідності даних спостереження.
18. Види, форми та способи спостереження.
19. Суть анкетного способу спостереження.
20. Поняття статистичного формуляру.
21. Критерії підготовки статистичного формуляру.
22. Види похибок статистичного спостереження.
23. Суть логічного контролю даних статистичного спостереження.
24. Предмет правової статистики.
25. Завдання правової статистики.
26. Організація первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили та руху кримінальних справ (протоколів).
27. Організація первинного обліку в судах і органах внутрішніх справ.
28. Статистичні методи виявлення і аналізу закономірностей розвитку злочинності.
29. Стадії руху кримінальної справи.
30. Форми державної звітності про діяльність правоохоронних органів.
31. Форми відомчої звітності про діяльність правоохоронних органів.
32. Форми статистичної звітності місцевих судів.
33. Документи первинного обліку господарських правопорушень, які заповнюють у господарських судах.
34. Зміст "Картки на особу, стосовно якої судом розглянуто матеріали кримінального провадження" місцевих судів.
35. Статистичний аналіз – аналіз вивчення рівня злочинності.
36. Оцінка стану рівня злочинності, її рівня, структури й динаміки.
37. Характеристика причин і умов, які спонукають до скоєння злочину.
38. Статистична характеристика особи злочинця. Аналіз статистичних даних про судимість і міри покарання.
39. Статистична оцінка діяльності правоохоронних органів, органів прокуратури і слідства, судів.
40. Поняття і види статистичних показників.
41. Абсолютні статистичні показники.
42. Система показників кримінально-правової, цивільно-правової та адміністративно-правової статистики.
43. Показники слідчих органів і прокуратури. Система показників судових органів.
44. Показники, які використовуються в органах внутрішніх справ (міліції) для аналізу та оцінки правопорушень.
45. Основні показники, які Державна служба статистики України публікує у "Статистичному щорічнику" про кримінальне і цивільне судочинство та адміністративні постанови і рішення про правопорушення.
46. З яких груп показників складається "Класифікація показників правової статистики"?
47. Показники правової статистики на стадії досудового розслідування.
48. Показники кримінального та цивільного судочинства.
49. Показники адміністративних постанов і рішень про правопорушення.
50. Зведення і групування – другий етап статистичного дослідження.
51. Поняття і види статистичного зведення.

52. Просте і складне зведення. Програма складного зведення.
53. Основні положення теорії статистичних групувань.
54. Завдання і види статистичних групувань.
55. Групувальні ознаки і ряди розподілу.
56. Застосування методу групувань у кримінально-правовій, цивільно-правовій та адміністративно-правовій статистиці.
57. Типологічні групування злочинів і цивільних справ.
58. Статистична таблиця: поняття, склад, макет, правила побудови і види за підметом та розробкою присудка.
59. Поняття статистичної таблиці, їх види.
60. Графічне зображення атрибутивних і варіаційних групувань.
61. Суть графічного зображення статистичних даних.
62. Поняття середньої величини.
63. Види середніх величин.
64. Поняття і види середніх величин, техніка їх обчислення.
65. Середня арифметична – проста і зважена.
66. Способи розрахунку середньої арифметичної в інтервальному ряді.
67. Способи розрахунку середньої гармонічної.
68. Розрахунок моди в дискретному та інтервальному ряді.
69. Розрахунок медіани в дискретному та інтервальному ряді.
70. Відносні правові показники, їх види, суть і форма вираження.
71. Коефіцієнти злочинності.
72. Суть, поняття, види та способи вираження відносних величин.
73. Способи розрахунку відносних величин.
74. Відносні величини, які характеризують рівень, співвідношення, структуру і динаміку злочинності.
75. Динамічний ряд – основа аналізу та прогнозування розвитку суспільно-правових процесів.
76. Види динамічних рядів.
77. Визначення середнього рівня правового показника.
78. Статистичні характеристики інтенсивності розвитку правових явищ: абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту, абсолютне значення 1% приросту. Коефіцієнт випередження.
79. Методи перетворення динамічних рядів і вивчення тенденції розвитку правових явищ. Аналітичне вирівнювання, його суть, способи обчислення параметрів тред нового рівняння.
80. Методи прогнозування.
81. Аналіз структури і структурних зрушень суспільно-правових явищ.
82. Вимірювання сезонних коливань. Індекс сезонності.
83. Вимоги правильної побудови рядів динаміки.
84. Способи розрахунку показників ряду динаміки.
85. Розрахунок прогнозних даних на основі середнього темпу росту (зниження).
86. Розрахунок прогнозних даних на основі статистичних рівнянь залежностей.
87. Суть параметрів рівнянь тренду.
88. Спосіб оцінки стійкості тренду.
89. Поняття індексу сезонності.
90. Поняття статистичних індексів.
91. Суть індивідуальних і загальних індексів.
92. Спосіб розрахунку індексним методом впливу окремих чинників на розвиток явища в цілому.
93. Система статистичних індексів для оцінки зміни загальної суми штрафів внаслідок збільшення (зменшення) кількості оштрафованих осіб та розміру штрафів.
94. Узагальнюючі характеристики варіації правових явищ – сутність та інтерпретація.
95. Поняття показників варіації.

96. Види показників варіації.
97. Шкала оцінки ступеню варіації.
98. Критерії оцінки істотності різниці коефіцієнтів варіації.
99. Поняття статистичних групувань.
100. Види статистичних групувань.
101. Основні передумови правильного застосування статистичних групувань.
102. Принцип формування нерівних інтервалів.
103. Формула для знаходження рівних інтервалів при побудові статистичних групувань.
104. Суть аналітичних групувань.
105. Поняття дисперсійного аналізу.
106. Суть загальної, міжгрупової та внутрішньогрупової дисперсії.
107. Правило складання дисперсій.
108. Поняття причинної залежності.
109. Види залежностей між правовими явищами.
110. Параметричні і непараметричні методи вимірювання взаємозв'язків, відмінності їх застосування.
111. Оцінка тісноти зв'язку між правовими ознаками.
112. Коефіцієнти асоціації, рангової кореляції – способи розрахунку і тлумачення.
113. Перевірка істотності зв'язку.
114. Вибір методу кількісної оцінки взаємозв'язку.
115. Вибір функції взаємозв'язку правових явищ.
116. Поняття методу статистичних рівнянь залежностей.
117. Суть параметрів рівнянь регресії (одночинникових та множинних).
118. Суть параметрів одночинникових та множинних рівнянь залежностей.
119. Які задачі можна вирішити при застосуванні методу статистичних рівнянь залежностей?
120. Суть коефіцієнта стійкості зв'язку.
121. Суть нормативних розрахунків рівнів чинників та результативних показників.
122. Побудова графічного зображення одночинникової та множинної залежності.
123. Визначення ступеня впливу окремого чинника на результативну ознаку.
124. Статистичне моделювання рівнів чинників та результативних показників у кримінології.
125. Проведення прогнозних розрахунків за допомогою методу статистичних рівнянь залежностей.
126. Поняття та способи вибіркового спостереження.
127. Способи визначення похибок вибіркового спостереження для середньої величини.
128. Способи визначення необхідної кількості вибіркового спостереження для середньої величини ознаки.

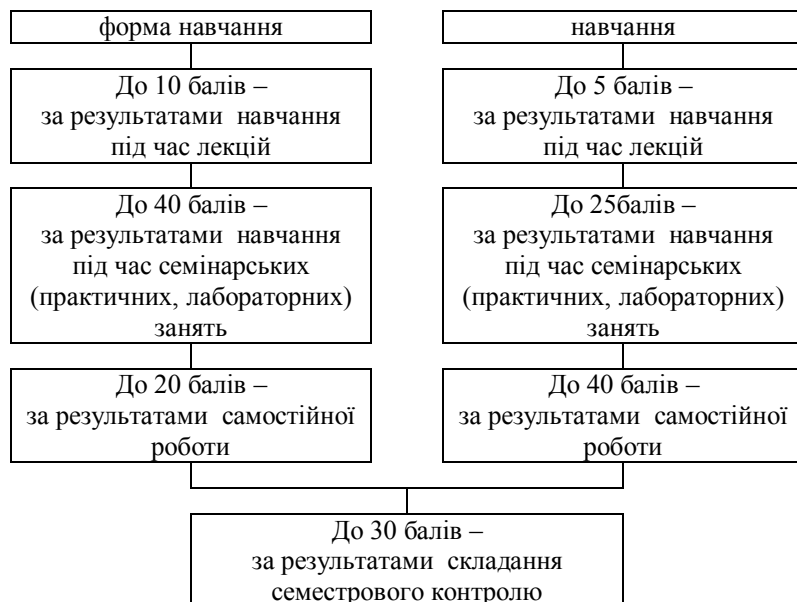
1.6.2. Приклад залікового білету

1. Поняття правової статистики, її зв'язок з іншими суспільно-правовими науками.
2. Види динамічних рядів.
3. Контроль точності і вірогідності даних спостереження.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення лекційних занять (див табл.). Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій								
			1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Денна	9	1,1	2,2	3,3	4,4	5,6	6,7	7,8	8,9	10,0
2.	Заочна	4	1,3	2,5	3,8	5,0	–	–	–	–	–

2.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 8 семінарських занять за денною формою навчання. За заочною формою навчання передбачено 1 семінарське заняття.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Л. Юзькова(затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці для д.ф.н. (для з.ф.н., аналогічно з поправочним коефіцієнтом 2 та максимальною кількістю балів СРС рівною 40 балів):

№ з/п	Розподіл балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань	Номер теми								Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	1	2	2	2	2	3	14
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	6								6
Усього балів										20

2.5. За семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку з навчальної дисципліни, студент може максимально одержати 30 балів.

Перерозподіл балів в межах максимально можливого одержання їх кількості за надані студентами відповіді в усній та письмовій формі на питання та виконання, наведено в таблиці.

Розподіл балів для семестрового контролю

№ з/п	Алгоритм нарахування балів	Номер питань екзаменаційного білета / кількість балів			Разом балів
		1	2	3	
1.	Максимальна кількість балів за усну відповідь на кожне питання екзаменаційного білета	10	10	10	30
Усього балів		10	10	10	30

3. Рекомендовані джерела

3.1. Базові джерела

1. Закон України “Про офіційну статистику” від 01.01.2023 р. : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2524-20#n350>.
2. Закон України “ Про інформацію” від 15.11.2024 р. : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Наказ Міністерство внутрішніх справ України від 08.02.2019 № 100 “Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події” : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>
4. Наказ Генерального прокурора України та Міністра внутрішніх справ України №22/835 від 21.12.1995р. (зі змінами та доповненнями) "Про затвердження та введення в дію нових форм первинного обліку злочинів та інструкцій про порядок їх заповнення та подання" : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022900-95#Text>.
5. Наказ Державної судової адміністрації України від 09.03.2017 р. № 311 “Про затвердження форм звітів щодо здійснення правосуддя місцевими та апеляційними судами” : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0311750-17#Text>.
6. Кулинич О. І. Правова статистика : навч. пос. Хмельницький: Поділля, 2002. 240 с.
7. Кулинич О. І. Кулинич Р. О. Теорія статистики : підруч. 7-є вид. , перероб. і доп. К. : Знання, 2015. 239 с.
8. Кулинич О.І. Теорія статистики: Задачник. 2-е доп. і доопр. видання. К-д.: Державне Центрально-Українське видавництво, 1997. 164 с.

3.2. Допоміжні джерела

9. Чернега В.М. Проблеми та потенціал механізму правового регулювання: монограф. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 320 с.
10. Голіна В.В. Правова статистика: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 252 с.
11. Забзалюк Д., Савайда О. Правова статистика: навч. пос. (у схемах і таблицях). Київ: КНТ, 2021. 140 с.
12. Стратонов В.М. Правова статистика навч. пос. Харків: Право, 2023. 288 с.
13. Михайлов В.С., Кулинич Р.О. Соціально-економічні цикли: теоретична інтерпретація та статистичне оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2023. № 6. С. 413 – 423. (DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-65>)
14. Кулинич Р.О. Економічний розвиток в умовах глобалізації світових економічних процесів *Ефективна економіка*. 2024. № 4. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.2>

15. Кулинич Р.О. Основні завдання та предмет військово-економічної статистики *Університетські наукові записки*. Науковий часопис Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. ХУУП, 2024. № 2. С. 4 – 13. DOI: 10.37491/UNZ.98.1.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

16. www.ukrstat.gov.ua
17. www.nbuu.gov.ua
18. Кулинич Р.О. Програмне забезпечення статистичних методів: веб-сайт. URL :<https://www.kulynych.in.ua>
19. Statistics Calculator – Free Online Calculator With Steps & Examples : веб-сайт. URL : <https://www.symbolab.com/solver/statistics-calculator?form=MG0AV3>